

N A T Z W E I L E R B E R I C H T E N

VAN DE
STICHTING

" VRIENDENKRING VAN OUD NATZWEILLERS "

President:

N. Wijnen

Vice-President:

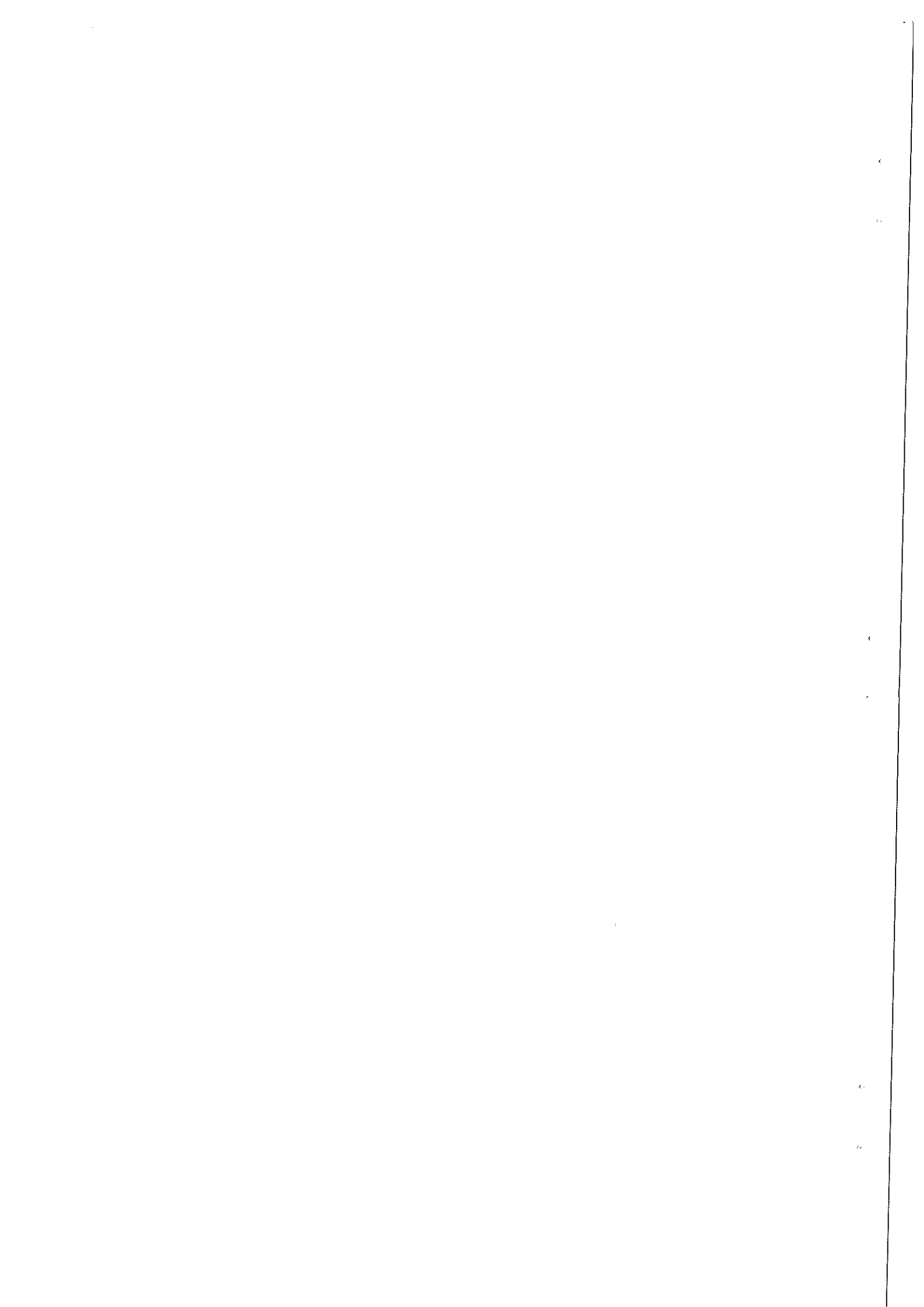
P.A. Bouwense

Secretaris:

Ir. J. Ritter
Wilhelminalaan 12
Vorden - tel: 05752 - 3102Penningmeester,
2e Secretaris :A. Holleman
Mereveldlaan 31, De Meern
tel: 03406 - 2805
Giro Stichting 394148Redacteur
Natzweiler Berichten:B. Planjer
Pauwenlaan 19
Den HaagCommissaris:
Commissaris:Ir. F.W. Santman
J. Schutrup

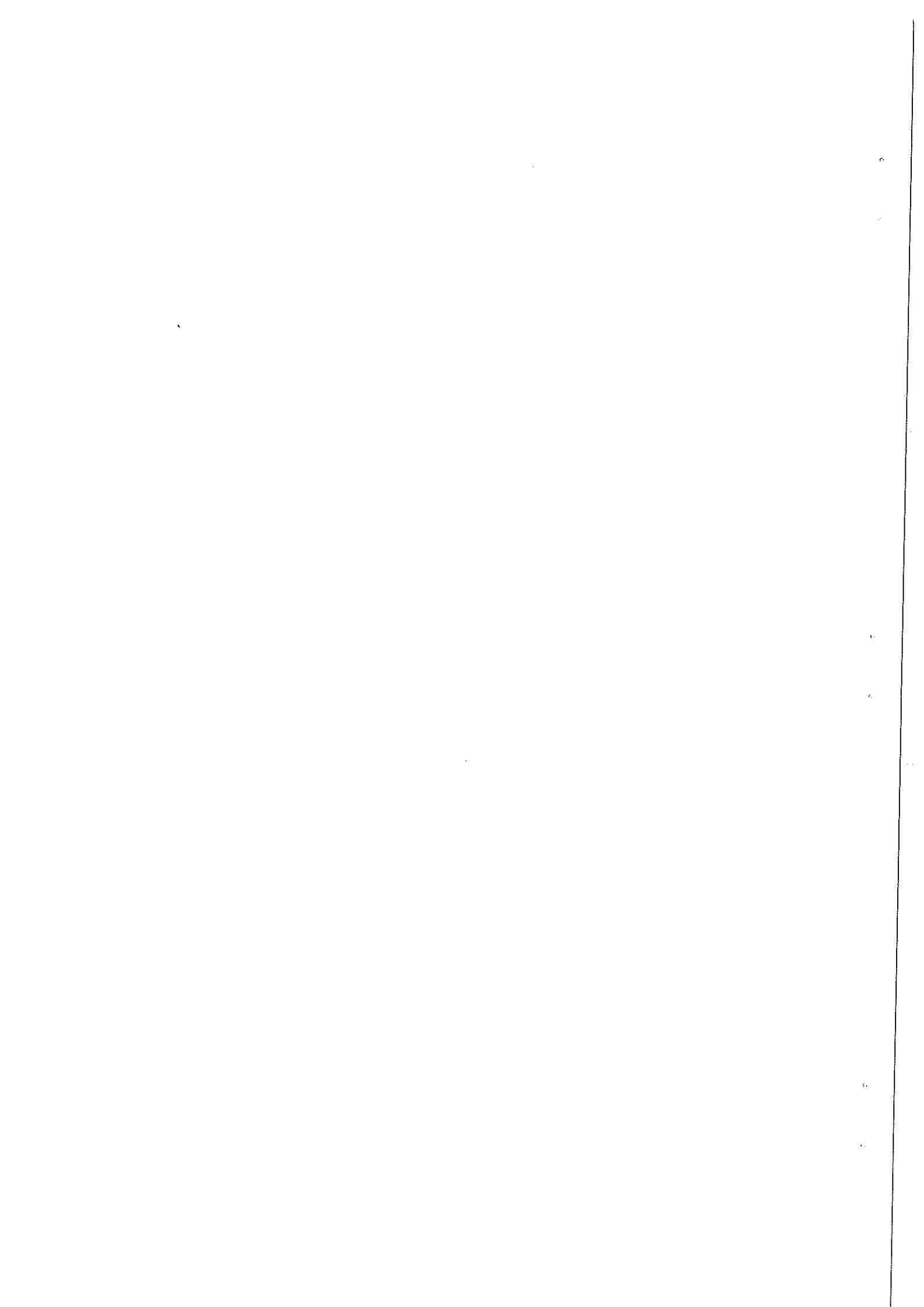
Erelid:

Dr. J.F.Ph. Hers

I N D E X

1. Bestuur
 2. Index
 3. Inleiding
 4. Kerst/Nieuwjaars Droom
 5. Natzweiler Familie Berichten
 7. Van de Penningmeester
 8. In Memoriam Bert Timmers
 10. Nadere Herinneringen aan Con Broers
 13. Een ditantiëren
 14. Kom eens langs op slot Zeist
 25. Natzweiler tocht 1980
 33. Réunion 1980
 56. Nogmaals Londen 1940 - 1945
 60. Raad van Overleg
 65. Icodo
 74. Boekbespreking.
-

I N L E I D I N G

En dit is dan weer het laatste nummer van de " Natzweiler Berichten " van dit jaar.

Een jaar van verdriet en teleurstelling, maar toch ook weer van veel vreugde.
Verdriet omdat wij voorgoed afscheid hebben moeten nemen van vele goede Natzweiler vrienden. Nice, onze president heeft hen, tijdens de réunie met name genoemd.

Teleurstelling, door niet - of nog niet - vervulde alleszins redelijke wensen en verlangens. Teleurstelling door, en ergenis over voor ons onbegrijpelijke en onvatbare handelingen van een bepaalde groepering met betrekking tot een verkiesbare plaats op een kieslijst.

Vreugde over de grote belangstelling voor de jaarlijkse tocht naar " Natzweiler ", waarbij enige " eerste-jaar gangers " een groot deel van hun frustratie kwijt raakten.
Vreugde en voldoening over de unieke réunie van dit jaar, waarover Godert een uitgebreid verslag maakte.

Voldoening ook over de opbouwende kritiek en de nadere uitleg van Dr. Lou de Jong op het artikel in N.B. 45, Londen 1940 - 1945; waarbij Bauke een zeer groot deel van zijn ergernis en wantrouwen verloor.

Veel aandacht wordt besteed aan het werk van de " Raad van Overleg", waardoor een beter inzicht verkregen wordt in de problemen waarmee wij geconfronteerd worden. Waar wij anders minder aandacht besteden aan de " Raad van Overleg " leek het ons gunstig en nuttig om bepaalde aspecten extra te belichten. Immersde, in de " Raad van Overleg " zitting hebbende leden voor de " Stichting Vriendenkring van Oud-Natzweilers, hebben op tenminste twee belangrijke punten gelukkig een afwijkend standpunt ingenomen.
Tevens ditmaal uitgebreider aandacht voor het werk van het " Iodo ".

Tenslotte - het voornaamste - wensen wij jullie allen:

Prettige Kerstdagen
en
Een gelukkig, voorspoedig
en gezond jaar 1981.

Redactie.

Het is een goede gewoonte - en zo hoort het ook - dat in het nummer hetwelk geacht wordt te zijn, het Kerst/Nieuwjaarsnummer, onze president een Kerst/Nieuwjaars boodschap schrijft.

Dat gebeurt dit jaar niet!

En dan niet omdat onze president ons in de steek laat, integendeel. Op 't moment dat wij dit schrijven, was hij al hoog en breed aan het peinzen om één van zijn briljante artikelen uit z'n vruchtbare pen te laten vloeien.

Echter, wij ontvingen van één van onze lieve vriendinnen een gedicht dat zoveel indruk op ons maakte, dat wij dit gaarne, zeer gaarne als Kerst en Nieuwjaars gedachte aan u doorgeven.

Redactie.

KERST/NIEUWJAARS DROOM

Ik heb vannacht gedroomd, o Heer
dat alle mensen lachten
en onbekommerd, onbezorgd
de nieuwe dag verwachtten.

Ik heb vannacht gedroomd, o Heer
dat veten bleven rusten
en dat mijn buurman, vol berouw
zijn vrouw weer teder kuste

Ik heb vannacht gedroomd, o Heer
dat alle journalisten
de waarheid schreven in hun krant
en niet méér dan ze wisten

Ik heb vannacht gedroomd, o Heer
dat op de drukste straten
de auto's stopten voor een kind
om het veilig door te laten

Ik heb vannacht gedroomd, o Heer
dat Rus en Yankee samen
hun wapens wierpen in een kuil
en zongen: " Christus amen "

Ik heb vannacht gedroomd, o Heer
dat alle mensen lachten
maar toen ik wakker werd, zei U
" dat komt nog even wachten ".

Kitty.

NATZWEILER FAMILIE BERICHTEN

Verhuisd:

van Mevr. G.A. Steyns - verver
De Hoogt 6
Maarn

naar Legrasweg 2
1251 GS - Laren
p/a Mevr. G. Ton
tel. 02153 - 87424

Van Mevrouw Lida van Eeden - de Goederen ontvingen wij een dankkaart van de volgende inhoud:

" Voor de vele blijken van belangstelling ondervonden bij de ziekte, het overlijden en de begrafenis van mijn lieve man, vader en schoonvader

DOLF VAN EEDEN

betuigen wij u onze hartelijke dank.
Uw overweldigende aanwezigheid en de vele bloemen is ons zeer tot troost en steun geweest.

Lida van Eeden - de Goederen.

Wat betreft onze zieken - voorzover de redactie weet - geen al te pessimistische, maar ook geen juichende berichten.
Onze " Stuuut " knapt wel op na z'n operatie, maar het gaat langzaam. Te langzaam vindt " Stuuut " zelf, Stuuut kennende is dat geen vreemd geluid. Hopelijk is hij snel weer op z'n oude peil.
Ies (de Rot) is momenteel ook niet helemaal je dàt, voelt zich ver beneden pari. Voelde zich zo minnetjes dat Ies voor de eerste maal niet heeft kunnen deelnemen aan de tocht naar Natzweiler en ook verstek heeft moeten laten gaan voor onze réunie. Ies, wij hopen - en verwachten dat ook eigenlijk van je - dat je het volgend jaar weer present bent.
En dan Chris (Lughthart), tja wat moeten we daar nou eigenlijk mee. In feite mankeert de vent natuurlijk niks, op een paar kleinigheidjes na dan, maar hij voelt zich als een uit eh .. gedingeste vaatdoek. Kom op Chris, nog even je tanden en kiezen - voor zover aanwezig - op elkaar en dan heb je het zaakje gepiept. Fijn dat je er op de réunie toch bij was; zie je wel dat het kan!

Meer zieken en ziektes liggen (gelukkig) niet op de redactie-tafel. Waar zouden wij anders ons redactioneel werk moeten doen. Bovendien, het staat zo slordig, al die zieken op de redactie-tafel; d/s niet ziek worden er is eenvoudig geen ruimte voor.

Nico ontving van Jan Kreeuwen - bij de fotograferende en filmende Natzweilers - wel bekend, een schrijven. Jan schrijft o.a.:

" Bezocht 2 sept. '80 de politie-school in Amersfoort, op de plaats van het voormalige P.D.A.

Hier trof ik een nog origineel vertrek ingericht als museum van het kamp. Er is echter nog zeer weinig en zelf ben ik bereid alles wat ik nog bezit van mijn verblijf in het P.D.A. af te staan voor dit museum.

Er zijn momenteel 2 wandschilderingen, enkele klandestiene brieven en de ' appèl-bel '. Bovendien is er nog een geheel intact zijnde uitkijkpost (mirador). "

Wanneer u nog materiaal heeft uit het P.D.A. en of suggesties, stuur deze dan naar:

Jan Kreeuwen
Tobias Asserlaan 50
Berkel - Enscht
tel: 013 - 332850

Dick (Sinnige) is met bewonderenswaardig enthousiasme bezig om een veertiendaagse (?) reis naar " Israël " voor te bereiden. Tijdens de Natzweiler tocht heeft Dick daarover al met enige woorden gesproken.

Wij hopen jullie binnen afzienbare tijd, in een aparte circulaire, nadere berichten te kunnen geven.

Redactie

V A N D E P E N N I N G M E E S T E R .

Het is tot mijn grote genoegen een soort traditie bij veel vrienden geworden om betalingen via de girodienst naar boven af te ronden of mij tijdens een reunie of praatdag iets toe te stoppen voor de kas.

Daar ben ik zeer blij mee, want jullie zult allen begrijpen dat de officiële prijs in geen verhouding staat tot de werkelijke kosten.

In volgorde van binnenkomst waren de afrondingen:

W.P.H.	F. 10.-	B. de G.	F. 10,-
A.J.A.R.	F. 10.-	C.J.W.	F. 10,-
C. E-M	F. 15.-	W.G.R.	F. 90,-
W.F.T.P.	F. 10.-	L.v.d.M	F. 25,-
P.L.S.	F. 10.-	J.v.d.Z.	F. 35,-
Th.E.C. M-D	F. 10.-	I. de R	F. 90,-
T.M.B.	F. 161.75	H.B.	F. 55,-
O.C.G.	F. 10.-	M.M.O.	F. 25,-
J.P.G.	F. 10.-	C.C.S.	F. 10,-
O.v.G	F. 50.-	M.B.	F. 45,-
G.W.v. D	F. 10.-	Overschot collecte NW-	
J. V.	F. 60.-	legpenning	F. 55,-
W. H.	F. 30.-		

en de toegestopte bedragen: (ook cheques uit het buitenland)

J.A.	F. 10.-	E.P.W.P.	F. 50.-
R.B.B.	F. 10.-	A.M.v.d. S-K	F. 200.-
H.A.v.d. B	F. 10.-	J.S.	F. 30.-
W.B.	F. 25.-	A.G.A.S.	F. 95.-
H.F.G.	F. 50.-	J.W.H.G.T.	F. 10.-
G.H.v.K	F. 25.-	D. de L.	F. 10.-
J.v.K	F. 5.-	W.v.d.Z	F. 150.-
R.L.	F. 35.-	J. B B	F. 100.-
Ch.L.	F. 10.-		

Allen namens de hele Vriendenkring weer heel hartelijk bedankt!

Ikzelf wil hieraan nog toevoegen mijn persoonlijke dank aan Cor Brouwer, Wim Hartman en Arie van Soest voor de hulp die zij mij zo spontaan gaven voor en tijdens de reunie.

Allen prettige feestdagen en tot ziens.

De Meern, 26 oktober
Ton Holleman

IN MEMORIAM BERT TIMMERS

Op weg naar zijn vrouw Cocky, die in het Academisch Ziekenhuis te Leiden was opgenomen, overleed onze goede Natzweiler vriend Bertje Timmers, op dinsdag 28 oktober 1980.

Ja Bertje Timmers.
Voor ons geen Bert!

Als jonge jongen, bijna een kind nog kwam Bertje in het concentratiekamp; dat maakte hem, voor ons ouderen, Bertje en is dat altijd gebleven.

Echter zo jong als hij was ging hij in het Verzet en gedroeg en handelde hij als een " MAN " als een " VERZETSMAN ".
Voor Bertje geen " Germaanse SS " of iets dergelijks.

De jaren in het kamp waarin hij - vrijwel van de ene op de andere dag - van nog bijna kind, volwassen moest worden, denken, handelen, hebben een groot gat in zijn leven geslagen.
De overgang was te plotseling, te groot en ... vooral te rauw ...

Gevoelige, romantische Bertje, met zijn broze gezondheid, heeft vooral in zijn gedichten, blootgelegd wat er in zijn ziel leefde. Soms was dat een herinnering, soms dat wat ons samenbracht en samenhiel, soms een boodschap, maar ook wel een smartelijke schreeuw om datgene wat hij als een groot en schreïnend onrecht ervoer.

De ziekte van zijn vrouw en de nare affaire van een bekend en berucht Nederlander, waar hij zich mateloos over opwond, waren te veel voor hem. Zijn toch al zwakke hart heeft dit alles niet kunnen verwerken.

Ieder van ons heeft zijn eigen herinneringen aan Bertje; mij is vooral bijgebleven zijn onverzettelijkheid in het kamp en zijn door de SS niet te vermorzelen wil om te leven. Het leven dat hij nu op zo'n diep tragische manier heeft moeten verliezen.
Dat hij nu ruste in vrede.

Vele NN'ers hebben zaterdag 1 november in het crematorium " Eike-
lenburg " te Rijswijk voorgoed afscheid genomen van Bertje, die ons nog veel te jong ontvallen is.

Onze gedachten gaan thans met mededogen uit naar zijn familie en naar zijn vrouw Cocky, die naar wij hopen, de kracht zal hebben voor een algeheel herstel-

Henk Arendse.

Dachau 1944

Ik wil je naam wel spreken

Ik wil je naam wel spreken
met je praten, dag en nacht
maar ik ben de taal vergeten
en de woorden die ik sprak

ik leef nu in andere tijden
in een duister niemandsland
waar 't onnoemelijk lijden
mij doet zwijgen als 't graf

huilen doe ik zonder tranen
want de bron is opgedroogd
dag is nacht is grijze nevel
mensen nummers, sprakeloos

bert timmers

NADERE HERINNERINGEN AAN CON BROERS

Wat ik in Natzweiler aan mijn vriendschap met Con Broers te danken heb - mijn leven - is gepubliceerd. Nu ik de schok van zijn plotselinge dood op 1 augustus 1980 te boven ben, voel ik de behoefte hier nog meer herinneringen aan hem, ook na-oorlogse, vast te leggen.

Begin juli 1943 was ik al enkele maanden Sanitäter in de Kriegswehr-machtsgefängnis aan de Utrechtse Gansstraat - een vorstelijke baan onder die omstandigheden. Op de ziekenzaal verpleegde ik o.a. Gerard van Hamel en de vader van Jan Koet. En verder kwam ik, vergezeld van een Sanitätsgefreiter, in de cellen waar men mij nodig had. Toen het bericht kwam dat ik op transport zou gaan, was het van belang een opvolger aan te wijzen die wat meer van de geneeskunde afwist dan ik. Bij mijn bezoek aan de cellen had ik de biologisch student Con Broers min of meer leren kennen. Hem wees ik aan en Hauptmann Wöllhardt, de commandant, vond het goed.

In enkele dagen wijdde ik Con in de geheimen van het Sanitäterschap in. Hij was toen even mager als lang, reden waarom ik hem nogal wat 'bijvoeding' gaf, o.a. eens vier liter bouillon uit een lampetkan. Later in Natzweiler heeft hij mij dat duizendmaal vergolden - een van de oorzaken van mijn overleven.

In Natzweiler zag ik hem terug, bij aankomst van het tweede grote Hollandertransport in oktober 1943. Con, bioloog en tekenaar, in elk opzicht opvallend, alleen al door zijn 204 centimeter lengte, stond al gauw bekend als Der Maler. In de Baubude tekende hij portretten van SS'ers en prominenten en verdiende daarmee brood, ander voedsel en sigaretten. In deze verdiensten liet hij mij en anderen in ruime mate delen.

Wij organiseerden al spoedig slaappleatsen naast elkaar. Hij werd een soort beschermer van mij, niet alleen op voedselgebied. Hij vertelde mij - nogal onvoorzichtig - dat hij zich onder andere met het doorgeven van inlichtingen over de aanbouw van U-Boote op Duitse werven bezig had gehouden. Als een U-Boot bijna afgebouwd was, kwam dan de RAF daarmee afrekenen. Ook vertelde hij mij dat hij bij de eerste keer, dat hij tijdens een verhoor door een SD'er werd 'aangeraakt', de betrokkene het gezicht volledig naar binnen had geslagen. Daarna waren drie anderen gekomen.

Het kost mij geen moeite mij Con der Maler voor te stellen zoals hij daar in Natzweiler op appèl stond, de barak binnenkwam, mij riep, met mij kletste, tekeningen liet zien. Hij sprak mij veel over zijn vader en moeder, zijn vriendinnen, één vriendin, de biologie, zijn geloof en zijn plannen.

"Als je het eens heel moeilijk hebt", zei hij me, "moet je je

voorstellen dat het drie maanden later is en dat je dan terugziet op nu ". Aldus leerde hij mij de beginselen van de kunst van scheiding van lichaam en geest, en die van het afstand nemen van zichzelf. Ook nu nog, zesendertig jaar later, doe ik daar mijn voordeel mee.

Onze vriendschap hield aan maar raakte gaandeweg toch gekenmerkt door een zekere verwijdering op maatschappelijk gebied. Ik was inmiddels gescheiden en hertrouwd, wij kregen vier zonen en een dochter en hadden het erg druk: een degelijk bestaan. Soms verloren wij Con wat uit het oog. Maar een bezoek van Con, tussen zijn (opgewekt weergegeven) drama's door, was altijd een gebeurtenis. Het ging stevast gepaard met enorme boeketten, grote dozen bonbons, flessen wijn en ongelooflijk boeiende uiteenzettingen over biologische onderwerpen, o.a. over de bananenspin. De kinderen luisterden ademloos naar Oom Con.

Zijn proefschrift over een onderdeel van het gehoororgaan van de olifant kwam echter nimmer tot stand: de begaafde Drs. C.J. Broers is Nooit Dr. geworden.

Behalve artiest en bioloog was Con een begaafd didacticus. Ongetwijfeld Con's biologielessen - hij is ook leraar geweest - even opzienbarend als boeiend geweest. Hij kreeg dan ook problemen met de schoolleiding. Later werd hij repetitor anatomie en embryologie in Leiden en elders.

Gaandeweg liepen onze wegen verder uiteen. Die van Con voerden hem naar een bohémienleven in Leiden. Toen hij ziek werd en tijdelijk (het zou voor hem altijd zijn) elders zijn intrek nam, werd zijn woning gekraakt en werden al zijn bezittingen gestolen. Toen was hij berooier dan ooit.

Dat ' elders ' was het huis van Ennie von Meyenfeldt, met wie hij eens vóór de oorlog aan boord van de Johan van Oldenbarnevelt op terugreis uit zijn dierbare Indië verloofingsplannen had gemaakt. Vele tientallen jaren later vonden zij elkaar terug - twee tot dusverre eenzame mensen. Hun relatie ontroerde ons. Voor Con was nu een soort ordentelijk leven aangebroken. Maar Ennie werd langdurig ziek en nog meer ontroerde ons de voortdurende zorg waarmee Con haar leven verlichtte tot haar dood, die fnuikend voor hem is geweest. Ik was bij de begrafenis en werd getroffen door Cons duidelijk zichtbare fysieke achteruitgang, welke hij overigens, volgens zijn aard, ontkende.

Op 4 oktober 1979 zag ik Con voor het laatst en wel in het Haagse Diakonessenhuis Bronovo waar hij was opgenomen wegens hartklachten. Hij leek het met die opname niet erg eens te zijn. Toen ik enkele dagen later telefonisch informeerde, bleek hij alweer thuis te zijn. Hij zei mij toen: " Ik ben weggelopen. Maar het was moeilijker uit Bronovo te ontsnappen dan uit Natzweiler ". Echt Con!

Ook in 1980 heb ik nog contact met Con gehad. Helaas weer alleen telefonisch. Uit niets bleek mij dat zijn toestand verslechterd was. De gewone bravoure, de gewone understatement, de gewone warmhartigheid, zijn gewone stopwoord ' het staat zo slordig '.

Het bericht van zijn dood kreeg ik telefonisch van Willem Roessingh op een vakantie-adres in Twente. Een tijdlang zaten wij sprakeloos. Daarna kwam de wroeging: omdat wij ons het lot van Con, alléén, bijna zonder familie, te weinig hadden aangetrokken, weliswaar mede doordat mijn vrouw een half jaar lang ziek was geweest - maar toeh!

Constantijn Broers was, met al zijn bravoure, al zijn merkwaardige, soms onhoudbare maatschappelijke opvattingen, een gelovig man en een heldhaftig man, met een groot hart voor zijn medemensen.

Nu het te laat is, denk ik bijna elke dag aan hem. Gelukkig heb ik in eerste na-oorlogsejaren nog veel contact met Con gehad.

Floris B. Bakels.

EEN DISTANTIEREN

In ons laatst verschenen nummer van de " Natzweiler-Berichten " verscheen een " verklaring " betreffende de L.K.G.

Toen die verklaring werd ontvangen was er grote aarzeling om haar te plaatsen.

Waarom die aarzeling?

Omdat wij als " Natzweiler - vrienden " ons altijd ver houden van conflicten spelende bij onze zusterorganisaties.

En waarom houden wij ons daarvan ver?

Omdat wij zelf in onze Natzweiler - Vriendenkring zulke conflicten nimmer hebben gehad; niet hebben en hopen nooit te krijgen.

Daarom!

Wanneer wij tenslotte toch die " Verklaring " hebben opgenomen; bij wijze van ingezonden stuk; is het omdat degene, die dit ons verzoekt, het vroeg uit de gegevenheid dat hij actief was geweest op het gebied van de zorg voor de oud - vetzetsmensen. Dat spreekt aan!

Nu blijkt echter toch hoe zeer onze aarzeling terecht is geweest.

Vele vrienden denken dat wij achter de inhoud van die " Verklaring " staan. Dit is geenszins het geval.

Kan niet zo zijn.

Alle zusterorganisaties: L.K.G., N.V.E.P.G., N.F.R; noem maar op, zijn ons even lief.

Vandaar dat wij ons verre houden van conflicten, die er somtijds wel eens zijn.

Vandaar ook dat wij, gezien de gevolgde reacties, nu de plaatsing van die " Verklaring " betreuren.

Immers, de inhoud van die " Verklaring " wordt zeer zeker niet door ons gedekt.

Integendeel wij distantiëren ons daarvan.

Nico Wijnen.

KOM EENS LANGS OP SLOT ZEIST

De uitzending 'Kom eens langs op Slot Zeist' is een van de radio-uitzendingen met de grootste luisterdichtheid.

Geen wonder want aan dit programma werkt altijd een keur van artiesten mee.

In het programma is altijd een 'gast' die middelpunt van dit programma is. Die 'gast' behoeft geen bekende Nederlander te zijn, maar is wel altijd iemand die zich op een bepaalde manier onderscheiden heeft: in de sport, in de wetenschap, kunst, op maatschappelijk gebied, noem maar op.

De opnamen vinden plaats in de grote zaal van het prachtige Slot van Zeist (een ieder die wel eens heeft gewandeld langs die magnifieke Zinzonderlaan in Zeist kent het wel); een 'live-opname', waarbij ruim publiek aanwezig is; publiek dat levendig reageert bij het gebodene.

In de uitzending van 5 mei 1980, de daarop waarop het 35e jaar van onze bevrijding werd gevierd, was de 'gast' de ons zo wel bekende 'Bib' van Lanschot. Want op deze dag, de 5de mei, wilde men een 'verzetman' aan het woord laten komen. De 'gast' mag zelf eveneens drie 'gasten' uitnodigen, die hij op zijn beurt aan het woord laat komen.

Welnu, Bib van Lanschot koos als zijn gasten een drietal andere deelnemers aan het verzet, te weten: Alwine de Vos van Steenwijk, Engelbert Feldhaus van Ham en de ons eveneens welbekende Nico Wijnen.

Het 'sprekend' gedeelte van het programma werd omlijst met de artistieke medewerking van: de Cor Cools-Combo, de Dutch Swing College Band met zang van Milly Scot, pianospel van Diny van Haars en zang/voordracht van Mieke Telkamp en Jos Brink.

Gezien het feit dat in deze uitzending een tweetal oud-Natzweilers aan het woord kwamen, menen wij U een weergave van deze uitzending niet te mogen onthouden.

Hieronder vindt U de weergave van deze uitzending, die als titel droeg:

EEN ONTMOETING MET WILLEM VAN LANSCHOT

Karel Prior: Beste mensen, goeie middag allemaal; u hier onder de hanebalken van slot Zeist en u die waar dan ook naar ons luistert. Voor de meesten van u zal het een vrije dag zijn, want we vieren vandaag het 35ste jaar van de bevrijding, nadat we 5 jaar lang de duitse bezetting hebben moeten doorstaan. Een man die in het verzet tegen de nazi's een rol heeft gespeeld was jongstleden zaterdagmorgen 3 mei mijn praatgast in het programma "Kom er maar eens bij" en hij is ook in deze uitzending de sleutelfiguur: Willem van Lanschot.

Meneer van Lanschot, hartelijk welkom.

Drie jaar en 20 dagen lang bent u in duitse gevangenschap geweest. U hebt daar uitvoerig over verteld eergisteren en Pierre Huijskens zal er ongetwijfeld op terug komen in het gesproken portret dat hij van u heeft gemaakt, maar laten we het op deze herdenkingsdag van de bevrijding hebben over uw bevrijding.

Bib van Lanschot: Graag meneer Prior, één enkele opmerking vooraf. Ik heb de overtuiging dat ik mijn leven niet alleen maar heb terug gekregen om aan de kassa te zitten of om golf te spelen, maar om een belangrijk deel daarvan te ijveren voor de oorlogsslachtoffers met wie ik mij nauw verbonden voel.

Maar nu: de bevrijding van Dachau.

Reeds half april 1945 gonsde het kamp van de geruchten: we zouden allemaal geëvacueerd worden, werd er gezegd en inderdaad, een groot deel van de 32.000 gevangenen die daar zaten moesten aantreden op de appèlplaats; maar de grote evacuatie ging niet door. Anderen zeiden: "er is een bevel gekomen van Himmler, dat er geen enkele gevangene levend in de handen van de bevrijders mag vallen". Intussen was het oorlogsrumoer duidelijk te horen en op 29 april kwam geweervuur, steeds dichterbij het kamp. De spanning steeg op een bijna niet te dragen manier en vanachter het prikkeldraad kon je zien hoe een paar Amerikaanse soldaten sprongs-gewijze, dat wil zeggen dekking zoekend met het geweer vooruit, naderbij kwamen. De bewakingstroepen die in de kazernes rond het kamp gelegerd waren, die sloegen op de vlucht. Sommigen van die bewakers probeerden nog, in gevangenkleding, onder te duiken in het kamp. Dat lukte niet, ze vielen op, ze waren veel te dik. Toen, op diezelfde 29ste april, om 17.20 uur, viel er een stilte. Er werd niet meer geschoten. Uit de wachttorens werden witte vlaggen gehangen. De Amerikanen van de Rainbow-division stonden voor de hoofdingang, het Jourhaus; het concentratiekamp Dachau was bevrijd.

Dol van vreugde renden en strompelden en kropen de gevangenen naar de appèlplaats om hun bevrijders te omhelzen of om ze alleen maar even aan te raken. De dag erna was 30 april. De meeste Nederlanders verzamelden zich op de appèlplaats om de verjaardag van Prinses Juliana te vieren. Het moet een Jeroen Bosch-achtig schouwspel zijn geweest toen daar die uitgemergelde mannen in vodden, hand-in-hand hebben rondgedanst, velen met tranen in de ogen. De honger, de ellende, de epidemieën waren voor velen te veel geweest.

Op het einde stierven er meer dan 300 mensen per dag in Dachau. In ben door de Amerikanen uit het kamp gehaald en bij de leiding betrokken. Er waren heel wat problemen. Het kamp was ingenomen door een handjevol, door slechts één compagnie Amerikanen van de Rainbow-division. Er zwierven nog duitse troepen rond. Er was tyfys in het kamp en je kon de poorten niet zonder meer open zetten.

De Amerikanen hadden gelukkig snel voor uitstekende medische hulp gezorgd. En met ontroering denk ik nog aan hun verpleegsters die zoveel liefde-werk hebben verricht, soms alleen maar door de hand vast te houden van hen die de thuisreis niet meer konden meemaken.

De repatriëring van de gevangenen verliep betrekkelijk vlot. Repatriëringscommissies uit de meeste landen meldden zich al spoedig in Dachau. Géén Nederlandse missie, die zat nog in Brussel op officiële orders te wachten! We hebben toen zelf de repatriëring ter hand genomen en dank zij de steun van Prins Bernhard zijn wij daarin geslaagd. Zo konden de Nederlandse gevangenen uit Dachau met een door hen zelf georganiseerde colonne terugkeren naar een vrij Nederland.

Karel Prior: Meneer van Lanschot, uw eerste praatpartner in deze uitzending; hij is de voorzitter van de Vriendenkring van Oud-Natzweilers; dat waren de Nacht-und-Nebel-gevangenen, die waren opgesloten in het vernietigingskamp Natzweiler. Naast u zit Nico Wijnen.

Bib van Lanschot: Nico Wijnen, die náám alleen al heeft een klank in de Nederlandse verzetswereld, in de kringen van gevangenen, van oorlogsslachtoffers. Een naam zonder gelijke. Nico Wijnen was al vóór mei 1940 actief met het opvangen van mensen die vluchtten voor de nazi-terreur uit Duitsland en Oostenrijk. Jij hebt direct deelgenomen aan het verzet toen de inval kwam in Nederland. Je hebt in de districtsleiding van Zuid-Holland gezeten van de groep rondom het illegale blad De Vonk, later genaamd De Vlam. Aan dit blad werkten mee Henriëtte Roland Holst, A.de Kom, Jef Last. Je bent zelf ook schrijver. Je werd op grond van je deelname aan het verzet, reeds in juni 1941 gearresteerd. Je hebt vele gevangenen gekend, vanaf de Weteringschans in Amsterdam, de Cellenbarak; het Oranje-hotel in Scheveningen, de concentratiekampen Amersfoort, Buchenwald, Natzweiler (de hel van de Elzas), Dachau, Mauthausen, Ebensee. In het kamp Ebensee, waar ook de instructie van Himmler was gekomen dat geen gevangene levend in handen van de vijand, of eigenlijk van de bevrijders, mocht vallen, heb jij een leidend aandeel gehad in het verzet tegen de SS-bewaking. Kun je daar iets van vertellen?

Nico Wijnen: Het kamp Ebensee was een dochterkamp van Mauthausen. Het was een vernietigingskamp. In ondergrondse tunnels werden daar de V.1 en V.2 gemaakt; dat was geheim; deswege mocht geen gevangene dit overleven. Dat wisten wij. Van meet af aan, het zou te ver voeren uit te leggen hoe, hebben we verbindingen naar buiten gelegd met de partizanen, die daar opereerden. We hebben wapens het kamp in gekregen. In maart kwam de rest aan van de mensen die in Auschwitz gezeten hadden, zo'n 1½ à 2000 man, Joodse medemensen. Toen werd het voor ons wel héél zeker dat het kamp vernietigd moest worden, geen Jood mocht ten slotte van de nazi's levend terugkomen.

Ongeveer 2/3 mei kregen we bericht, dat we allemaal de ondergrondse tunnelfabriek in zouden moeten, zogenaamd voor onze eigen bescherming, omdat de Amerikaanse vliegtuigen steeds overkwamen om te bombarderen. Op de 4de mei werden we 's morgens op de appèlplaats bij elkaar geroepen; we wisten het al: we moesten die tunnels in. Dat hebben we geweigerd. De SS kwam met wapens; er kwam een fluitsignaal en toen kwamen van alle kanten, ook met wapens, 15.000 desperate gevangenen en daar ging de SS voor op de vlucht. De eigenlijke bevrijding kwam pas 4 dagen later met de komst van de Amerikaanse tanks, maar voor mij blijft de bevrijding die 4de mei toen 15.000 magere gevangenen, geraamtes, met wapens de SS op de vlucht wisten te drijven.

Bib van Lanschot: Nico, geweldig. Ook in andere kampen zijn daden van verzet gepleegd die weinig of geen bekendheid hebben gekregen.

Na de oorlog ben jij van meet af aan bezig geweest met de sociale zorg van de voormalige deelnemers aan het verzet, de vervolgdgen, de oorlogsslachtoffers. Nooit heeft iemand vergeefs een beroep op je gedaan. Je bent mede-oprichter van de Vereniging van Ex-Politieke Gevangenen. Je zat in de sociale commissie van die organisatie. Je bent Voorzitter van de organisatie van de voormalige NN-gevangenen, de oud-Natzweilers. Je zit in het bestuur van het Centrale Orgaan van Voormalig Verzet en Slachtoffers, je bent lid van het Bestuur van Centrum'45. Je zit in de Raad van Overleg van de Stichting 40-45. Kun je daar nog iets over vertellen?

Nico Wijnen: Vier dagen nadat ik terug was in Nederland, begin juni 1945, las ik een advertentie van de PARI, de "Plaatselijke Adviesraad van de Illegaliteit", in Den Haag. Die vroeg inlichtingen over een aantal verzetsmensen die vermist werden. Ik wist waar die mensen gestorven waren. Ik kwam daar om inlichtingen te geven en zag dat hun dokumentatie over vermiste personen niet deugde. Dus de volgende dag zat ik daar te werken en dan glij je van het ene in het andere. Je kent het zelf, jou is het zelfde gebeurd, het wordt zwaan-kleef-aan. Dan komt de Stichting 40-45, die informaties vraagt, en ik wil wel tussen twee haakjes opmerken, dat al het werk in de organisaties niet mogelijk geweest zou zijn zonder het bestaan van de Stichting 40-45. Die heeft gezorgd dat er een pensioenwetgeving is gekomen voor de nagelaten betrekkingen van de omgekomen verzetsmensen en voor de invalide verzetsmensen; die heeft de weduwen opgevangen; die heeft de invaliden opgevangen. Dat kan niet genoeg geprezen worden. De taak van de organisaties, zoals van de Vereniging van de Oud-Natzweilers is eigenlijk, naast behartiging van de sociale belangen, het geven van dat stuk mentale hulp dat de mensen nodig hebben. Als ploeg bij elkaar komen, eens een keer met elkaar kunnen spreken over de oorlog, een onderwerp waarmee je na 35 jaar bij andere

mensen niet meer moet aankomen. De bevrijding vieren, maar ook herdenken, want je kunt geen bevrijding vieren zonder te herdenken.

Bib van Lanschot: Het is óók zo, Nico, dat degenen die jarenlang gevangenschap hebben meegemaakt, daarvan de gevolgen levenslang meedragen. Dat ze eigenlijk toen niet helemáál bevrijd zijn geworden.

Nico Wijnen: Dr. P.Th.Hugenholtz, de medisch adviseur van de Stichting 1940-1945, heeft daarover een studie geschreven 'Onvoltooid Verleden Tijd' en die zegt: "Het merendeel van de mensen die terug gekomen zijn, kunnen niet herdenken, omdat ze nooit bevrijd zijn, omdat ze nog altijd in die oorlog leven, dag in dag uit".

Bib van Lanschot: Nico, ik heb het bijzonder op prijs gesteld dat je hier vanmiddag gekomen bent; ik weet hoeveel voortreffelijk werk je voor heel veel mensen gedaan hebt.

Karel Prior: Meneer Wijnen, ik wil u nog iets vragen. De Bond van Nederlandse Militaire Oorlogsslachtoffers; ook de heer van Lanschot een beetje, zijn door sommige persoganen nogal in diskrediet gebracht. Ik heb een brief van u gelezen, waarin u daartegen stelling neemt. Zou u nog eens willen vertellen waarom u dit deed?

Nico Wijnen: Zoëven heb ik een zin uitgesproken: "Het is zwaan-kleef-aan!" Je komt er niet onderuit, je krijgt steeds meer functies. Ik heb twee jaar geleden moeten ophouden, het werd gewoon te veel. Ik ben weer opnieuw begonnen, weer is het zwaan-kleef-aan. Als ik dan lees dat een man als Van Lanschot, die 35 jaar belangeloos voor oorlogsslachtoffers bezig geweest is in een reeks van organisaties, dat ze die verwijten durven te maken, terwijl hij meer doet dan hij eigenlijk aan kan, dan kan ik uit elkaar springen van woede. Dan vraag ik mij af, wat beogen ze met dat soort aanvallen, waarom schrijven ze dat soort zaken. Er is pas weer zo'n publikatie geweest. Ik heb er direct een artikel tegenin geschreven. Als ik zou moeten spreken over alles wat Bib van Lanschot voor de oorlogsslachtoffers heeft gedaan, dan zou ik een uitzending moeten hebben van een uur, en dan zou in die tijd nog maar heel summier kunnen worden verteld wat hij heeft gedaan.

Karel Prior: Dit was Willem van Lanschot in gesprek met Nico Wijnen.

De tweede praatgast meneer van Lanschot, is Alwine de Vos van Steenwijk.

Bib van Lanschot: Alwine, toen de oorlog begon, ben jij Rode Kruishelpster geworden. Je wou helpen, de mensen die het moeilijk hadden; je hebt ook onze verzetsorganisatie geholpen en, dat wil ik hier toch nog graag zeggen, met gevaar voor je eigen leven. Je hebt gezorgd dat uit Engeland gekomen agenten als Hans Zomer, Piet Smit, Kees Grave en anderen, hier onderdak vonden; dat ze plaatsen vonden waar vandaan ze konden zenden. Ze moesten dikwijls verhuizen, enerzijds om niet gepeild te worden, anderzijds vanwege hun veiligheid. Je hebt ons daar toen erg mee geholpen. Het was moeilijk soms om adressen te vinden, daarenboven was er

een voorkeur om die dicht bij de kust te zoeken, dan was het peilen moeilijker. Je hebt daarna nog altijd die sterke belangstelling voor mensen gehouden, die het moeilijk hebben. Daar wil ik dadelijk ook nog graag even met je over praten. Misschien kun je in het kort iets zeggen over wat toen je ervaringen zijn geweest, een enkele flits uit die jaren.

Alwine de Vos van Steenwijk: We vieren vandaag de bevrijding. Het is misschien goed even terug te grijpen op de jaren daarvoor, om zeker te weten dat wij die bevrijding goed begrijpen. Willem van Lanschot, je zei, ik heb jullie wat mogen helpen. Dat was op een uitermate bescheiden manier. Het waren maar hulpverleningen die iedere Nederlandse burger, vooral jonge Nederlandse burgers, destijds gemakkelijk bieden konden. Daarnaast lag inderdaad mijn eigenlijk bezigheid elders in Nederland. Dat deel van Nederland dat de oorlog het meest weerloos onderging, bij arm Nederland wil ik wel zeggen, als dat moet. Ik werkte toen als Rode Kruis-hulpstertje, in wat men toen de achterbuurten van Den Haag noemde; bij de Wijk-verpleging. Dat was arm Nederland. Ik heb ook transporten mogen begeleiden van totaal weerloze Nederlandse gezinnen uit Scheveningen en elders, die zomaar plompverloren naar het binnenland werden vervoerd, omdat de kustgebieden werden geëvacueerd. En het laatste wat ik heb mogen doen, niet in opdracht van het Rode Kruis, maar wel onder denkmantel van mijn verpleegstersuniformpje, was dat ik de gelegenheid kreeg mij binnen te dringen in de laatste transporten van dwangarbeiders die in Rotterdam en Den Haag werden opgepikt van de straat, via Utrecht te voet door de winterregens naar Amersfoort, om daar dan op transport te worden gesteld naar Duitsland. Als je daar binnendrong, kon je soms bijna een half konvooi laten ontvluchten. Dat was natuurlijk meegenomen. Maar wat mij ervan over is gebleven, is: Ook dat was arm Nederland, want niet iedereen gebeurde het, dat hij zo op straat werd opgepikt. Het waren altijd arme arbeiders. Er is één ding wat mij hier werkelijk van het hart moet. Het doet me nog altijd pijn als ik hoor praten van DE HONGERWINTER. Alsof er niet honderdduizenden Nederlanders zijn geweest, die al hongerden sinds de crisisjaren en die slecht gevoed en verarmd de oorlogsjaren zijn binnen getuimeld. Daarna voor een deel onder even kwade omstandigheden werden afgevoerd naar duitse fabrieken. We zien tegenwoordig op de beeldbuis weer veel beelden over de hongerwinter in Nederland: fletse kindergezichten boven uitgemergelde kinderlichaampjes, volwassenen die met kop en schouders tot diep in de ketels van de gaarkeuken duiken om daar het laatste druppeltje soep op te likken. De film zegt u dan: Zo was Nederland toen. En dat is niet waar. Zo was arm Nederland toen. Die vergissing wou ik graag op deze dag recht zetten. Niet iedereen is aan die gaarkeuken toegekomen, niet iederéén heeft gelijkelijk geleden. Willem van Lanschot, jij hebt je daar nooit in vergist, jij hebt altijd geweten wie het dichtst bij jouw eigen moeilijke weg hebben gestaan. En jij vergist je ook vandaag nog niet, want jij en ik weten allebei, dat de tienduizenden Nederlandse gezinnen die het toen zo te kwaad hebben gehad, óók vandaag nog achter-

gebleven gezinnen zijn, voor wier kinderen de oorlog na die crisisjaren praktisch de deur voorgoed heeft dicht gedaan. Ik geloof dat we dat vandaag moeten begrijpen: Niet iedereen in Nederland is gelijkelijk bevrijd.

Bib van Lanschot: Alwine, je bent nu Voorzitster van een Internationale organisatie, die van de zogenaamde Vierde Wereld-beweging. Het doel is om concreet actief solidair te zijn met de meest achtergebleven gezinnen in Europa, in de wereld. Het feit dat je daar zo veel belangstelling voor hebt, je hele motivering, je bereidheid om anderen te helpen, treffen mij altijd bijzonder. Ik dacht dat het misschien goed zou zijn als je ook iets over die Vierde Wereld-beweging vertelde.

Alwine de Vos van Steenwijk: Ik heb van jou geleerd Willem van Lanschot, dat de rechten van de mens ondeelbaar zijn. Als je daar eenmaal mee begint, zij het onder oorlogsomstandigheden of anderszins, dan kun je dat op een gegeven moment maar niet zo van je af leggen. Jij hebt dat niet gedaan, Nico Wijnen heeft dat niet gedaan, jullie zijn rustig doorgegaan. Ik heb dat van jullie mee gekregen, daar ga je mee door. Ik dacht ook, en dat zijn we geloof ik allemaal met elkaar eens; niet alle Nederlanders zijn bevrijd, niet alle West-Europeanen zijn bevrijd.

Armoede is een verschijnsel waar hele werelddelen in gevangen zitten. Mijn organisatie blijft bezig met die gedeeltes achtergebleven Nederland eindelijk eens te bevrijden; en om ook verder in Europa en in de wereld in deze zin door te gaan.

Bib van Lanschot: Ik had hier nog bij willen zeggen, dat iedereen haar werk van nabij gezien zou moeten hebben, in de armoewijken van Parijs. Om daar te kunnen helpen moet je jezelf met hen, die daar leven, kunnen vereenzelvigen. Dat heeft Alwine gedaan. Die is zich blijven inzetten, zoals ze tijdens de oorlog ook voor ons en voor vele van onze makkers heeft gedaan. Voor allen, die met haar te maken hebben gehad, was ze een hele bijzondere persoonlijkheid: een beschermengel. Hartelijk dank voor wat je voor ons gedaan hebt!

Karel Prior: Willem van Lanschot in gesprek met Alwine de Vos van Steenwijk, die hij, dat heeft hij nu niet gezegd, maar mij heeft hij dat ooit eens in vertrouwen verteld - ik hoop niet dat ze het erg vindt, dat ik het doorvertel - dat hij haar eigenlijk een beetje vergelijkt met Moeder Teresa. Zo is zij! De derde praatpartner van Willem van Lanschot is van geboorte een duitser: Engelbert Feldhaus van Ham.

Bib van Lanschot: Henk, jij was duitser van geboorte maar je woonde in Nederland. Je voelde je hier thuis. Je voelde je zó tot Nederland aangetrokken, dat je het Nederlanderschap had aangevraagd. Je had het nog nèt niet gekregen toen de oorlog uitbrak. Jouw geschiedenis is weinig bekend, maar je hebt ons land onder de moeilijkste omstandigheden hele grote diensten bewezen. Jij hebt met risico voor je eigen leven geprobeerd de Nederlandse zaak te dienen. Na de bezetting van ons land werd je in oktober 1940 opgeroepen in de duitse militaire dienst. Toen je in augustus 1945 trouwde met het Nederlandse meisje, dat je door dik

en dun trouw was gebleven, droeg je geen Duits uniform, je droeg het uniform van de Prinses Irene-brigade. Zou je ons kunnen vertellen hoe dat mogelijk is geweest?

Henk van Ham: Het valt niet mee 5 jaren in 8 minuten te vertellen. Ik ben in Zeist geboren in '16. Ik kreeg een Nederlandse opvoeding. Ik voel me 100% Nederlander. Ik ontmoette meneer van Lanschot, Willem van Lanschot, via de golf in Bosch en Duin.

Bib van Lanschot: Zo hebben we de eerste contacten gekregen. Je had toegang tot verschillende kantoren en mogelijkheden daar informatie te verwerven. Die heb jij toen aan ons toegespeeld. Dat was bijzonder belangrijk. Je hebt ons daar geweldig mee geholpen. Er is daarna een nieuwe situatie ontstaan. In Engeland had men een grote behoefte aan nadere informatie over het Afrika-corps. Daar hebben wij toen samen verder over gepraat.

Henk van Ham: Het geluk wilde dat ik in Utrecht terecht kwam. Daar heb ik toen meneer van Lanschot leren kennen. Ik speelde de goeie soldaat aan de buitenkant: Duits, u kunt zich niet voorstellen, hoe dat eigenlijk is. Aan de binnenkant voelde ik me Hollands. Haatgevoelens moest ik verbergen. Dat heb ik gedaan. Ik heb meneer van Lanschot ontmoet en direct contact gezocht met hem. In Utrecht bij het regiment was ik in opleiding, een kadettenopleiding. Ik heb geweigerd dienst te doen aan het Russische front. Toen hebben ze mij naar Afrika gestuurd. Met meneer van Lanschot heb ik toen samen een code afgesproken. Dat was 6 januari 1942 in Leiden. Ik moest in Noord-Afrika overlopen. Het is me allemaal gelukt. In de buurt van El Aden. Dat is in juni 1942 geweest. Ik heb direct mijn code bekend gemaakt bij de Engelsen, ben via de nodige verhoren in Canada terecht gekomen; een te lange weg om dit allemaal in korte tijd te vertellen; heb kans gezien om via Londen bij de Prinses Irenebrigade ingedeeld te worden, als Nederlander...ik wilde vechten voor de bevrijding van dit land.

Bib van Lanschot: Henk ik zou nog willen zeggen: ik weet hoezeer je dit beleefd hebt. Wij hebben allemaal tijdens de oorlog onze ervaringen gehad...en het is soms moeilijk erover te praten. Velen van ons geven er eigenlijk de voorkeur aan er nooit over te praten, maar als je het dan toch doet, dan komen alle beelden weer terug.

Jij hebt de moed gehad om die zware verzetsweg te gaan. Het Afrika-corps: zorgen dat informatie daarover op de goeie plaats terecht kwamen. Je hebt daarmee grote risico's gelopen. Je hebt geweldig geholpen. Je bent terug gekomen en getrouwd met Nettie die hier vanmiddag ook aanwezig is.

Generaal Pahud de Mortanges, die was destijds nog overste, second-in-command van de Prinses Irene-brigade, en ik, wij mochten jullie getuigen zijn.

Het was voor ons een onvergetelijk ogenblik. We hadden je meegemaakt in Duits uniform en daar kwam jij, na alle risico's die je had gelopen, terug in een uniform van de Prinses Irene-brigade. Je had je in kunnen zetten voor Nederland. We zijn je bijzonder erkentelijk. Ik geloof dat we het jammer moeten vinden, dat er zo weinig bekend is van al hetgene, dat je hebt gedaan, maar ik weet dat jij met vertellen daarover discreet bent.

Karel Prior: Nu volgt een door Pierre Huijskens gesproken portret van Willem van Lanschot.

Pierre Huijskens: Hij is zijn hele leven tot op de dag van vandaag met de oorlog bezig geweest om één ding te kunnen bereiken: dat het eindelijk vrede wordt. En dat wordt het alléén, vindt hij, als we vergeven, maar nooit vergeten. Hij zag de oorlog al; hij zocht hem als het ware op; in de jaren '30. Geslaagd voor het eindexamen Lyceum, ging hij als nog geen 20-jarige, rijkeluiszoon, dat wel, op reis door Europa. Naar Spanje waar de burgeroorlog broeide. Daarna naar Italië, waar het fascisme van Mussolini de kop op stak. Toen naar Hongarije en Joegoslavië; landen die in hevige onrust leken te voorvoelen in welk een catastrofe het duizendjarig rijk hen zou storten; en via Praag reisde Willem, Charles, John, Marie van Lanschot, zoon van de burgemeester van Vught, een schitterende man, die te vroeg aan zijn gezin ontviel; naar Neurenberg, waar de politiek bewuste jongeling voor het eerst op Hitler stootte. Hij hoorde hem een rede houden en was diep geschokt. Van Lanschot wist toen opeens zeker dat die delekvente psychopaat de ondergang van het avondland zou bewerkstelligen. En de jonge Van Lanschot besloot geen reserve, maar beroepsofficier te worden. Hij werd dit na de KMA met als instructeurs de generaal Spoor, de generaal Koning en kolonel Jan Zomer, bij het wapen der huzaren.

Je moet eerst voor je paard zorgen, dan pas voor jezelf, leerde de huzaar Willem, want er zijn koningen geweest die een koninkrijk hebben willen verruilen voor een paard en later zijn er in van Lanschots' leven momenten geweest, dat hij hele bankkapitalen had willen ruilen voor een gevleugeld paard, om uit een hel van ellende, gewoon naar de hemel van een normaal menselijk bestaan te kunnen vluchten.

Hij was overigens een aristocratisch soort huzaar, die al bedreven was in het golfspel, ja toen al, dat hij om therapeutische redenen had moeten beoefenen, wegens een auto-ongeluk in 1930, en wie had er toen een auto?

Hij had thuis Frans leren spreken, dank zij een van origine Franse moeder, een kunstzinnige, gastvrije, sociaal voelende en zeer godsdienstige vrouw, die hem nog iedere dag inspireert. U kunt zich voorstellen dat deze huzaar van Lanschot, een welversneden militair was, met ondergoed dat met een niet gering familie-wapentje was gemerkt. Ik meld een en ander met opzet, omdat weleens onvermeld wordt gelaten dat dapperheid in de oorlog en in het verzet gevonden werd op alle maatschappelijke niveaus.

Van Lanschot heeft altijd wat tegenwind gehad, omdat hij materieel, als telg uit een bankiersgeslacht, na de oorlog als een zeer hoge funktionaris bij Philips, *pico bello* uit de voeten kon. Zo gaat dat in een klein nijdig Nederland wel eens met mannen in een maatpak, die in de hoogste kringen vertoeven en die onder het schouderstuk van een rokkostuum een balkjenodig hebben ter stutting van al hun onderscheidingen. Willem van Lanschot heeft er meer dan ik van Karel Prior mag opnoemen. Maar het zijn, zegt meneer Willem zelf, de kleren van de kzier, je weet wel. En als je hem goed kent, zie je gemakkelijk het vege lijf, dat hij nauwernood gered heeft. Het lijf met de littekens. Moed is de overwinning van vrees, luidt zijn formule.

En omdat hij daaraan trouw is gebleven tot bijna ter dood, kreeg hij in 1949 de Militaire Willemsorde der 4de klasse. Hij kreeg die samen met Prinses Wilhelmina en die uitreiking was de eerste officiële aktiviteit van Koningin Juliana. Het mocht niet baten in mei 1940 dat Willem van Lanschot zich had gemeld als beroepsofficier. Het onmens uit Neurenberg kwam toch met zijn horde. Als vele anderen gaf van Lanschot de strijd niet op, maar begon met de meest levensgevaarlijke van alle verzetsaktiviteiten, de organisatie van een inlichtingendienst. Dat betekende contacten met Londen, met door Londen gestuurde geheime agenten, met het verzamelen van inlichtingen in een bezet land en dat betekende ook je uitleveren aan het vertrouwen van anderen of aan hun verraad. En als je dan daardoor gepakt wordt, kun je maar één ding doen: zwijgen, mijn naam is haas, zwijgen om je eigen organisatie op de been en zeer letterlijk in leven te houden. Toen van Lanschot op 9 april 1942 gepakt werd door verraad, zweeg hij, ondanks een verhoor van 100 uur non-stop, in verschrikkelijk gevecht vooral met jezelf. Willem van Lanschot heeft de schoppen in het kruis gevoeld van ene Kotälla, die hem bij een ander verhoor 36 uur met zijn gezicht tegen een muur liet staan, zodat hij alleen een beetje kon leunen op het puntje van zijn neus. Nee, de zoon van de burgemeester van Vught, sloeg niet door. Hij kreeg een schijnproces in Utrecht, waar collega's officieren ter dood werden veroordeeld en gefusilleerd. Willem van Lanschot had mazzel. Alsof ze hem nog nodig hadden, werd zijn proces verdaagd. Hij mocht blijven leven om naar Natzweiler te worden gedeporteerd, naar het Nacht-und-Nebel Lager, waar het Europees intellect, zeg maar de vertegenwoordigers van de Europese beschaving, via een speciale behandeling in Nacht-und-Nebel moesten verdwijnen.

Floris Bakels heeft in zijn gelijknamige boek, het onvoorstelbare mechanisme vereeuwigd waarmee daar mensen eerst zijn ontmenselijkt, en toen vermoord. Willem van Lanschot is één van de weinigen die kunnen zeggen dat Dachau na Natzweiler een verademing was. Een verademing! Dachau! Hij werd daar bevrijd, maar niet van de gedachte dat er gevochten moet worden voor vrede.

Meneer Willem, ik weet waarom u president bent van de WVF, de Wereldfederatie van oud-strijders, waarvan ook de Duitsers lid zijn en de Russen, en de Israëli's en de Arabieren. Het is Uw werk voor een groot deel, dat bijeenbrengen van ex-soldaten, vriend en vijand, oorlogsslachtoffers die weten hoe kostbaar de vrede is.

Dat werk is soms misbegrepen, zoals ook Uw onvermoeibare inzet voor de Bond van Nederlandse Militaire Oorlogsslachtoffers. U bent bankier, maar misschien is het naast Uw vrouw en kinderen, naar ook de herinnering aan Uw in 1958 verongelukte oudste zoon, Uw mooiste bezit, dat eenvoudige windjack van Uw gefusilleerde verzetsvriend Jan ten Bosch. De Duitse commandant in Utrecht bracht het U, na de executie van hem en Uw vrienden, als erfstuk. De Duitser, die man, salueerde zelfs nog in respect voor een ongeblinddoekte dood en hij zei tegen U: Sie starben wie Götter.

Zoals de Natzweiler-gangers zich nog wel zullen herinneren, verzocht ik de dames een verslag te maken over de tocht naar Natzweiler. Bij de mannen werd dit verzoek met redelijk enthousiasme ontvangen; de dames keken elkaar wat aarzelend en bedachtzaam aan. Uit flarden van gesprekken van de dames onderling kreeg ik de indruk dat, wij mannen, er behoorlijk van langs zouden krijgen. Nou, dat viel een stuk mee!

Twee verslagen kreeg ik, één van Henny Veenendaal en één van Toos Poels. Beide dames mijn zeer hartelijke dank. Uiteraard is het ondoenlijk om beide verslagen op te nemen; ik heb derhalve een samenvatting gemaakt, welke ik hieronder met veel genoegen laat volgen.

Bauke.

NATZWEILER HERDENKINGSREIS 1980

Zoals altijd gaan we in Arnhem van start voor de jaarlijkse herdenking. We begroeten elkaar - zoals dat onder Natzweilers betaamt - met een stevige omhelzing en de nodige kusjes; waarna de dames zijn gewassen en de heren geschoren!

Kitty werd gebracht door haar vriend Jan Kaspers, die niet meeding, maar wij kregen de gelegenheid om kennis te maken. Ook mevrouw Krediet laat nooit verstek gaan en is als "jongste" oudste zo fit als een hoentje. Wij hopen dat het geluk haar - en ons - is toebedeeld nog vele, vele jaren in gezondheid de tocht te mogen meemaken.

Eenmaal in de trein had iedereen zich al gauw op de gereserveerde plaatsen geïnstalleerd. De reisbiljetten werden door Johnny Sniijders en Ab Os uitgereikt, dus konden we met een gerust hart en zonder schuldgevoelens blijven zitten.

Al snel kwam er heel wat lekkers te voorschijn, wat tevens de reis deed korten. Herman (Fontijn) gaf het eerste rondje met een grote doos van de allerfijnste bonbons.

In Offenburg stond Josje met de bus op ons te wachten voor het laatste stuk naar Natzweiler.

.....

Omdat mijn Janneman en ik al eerder met de caravan in de Elzas waren aangekomen, konden wij op vrijdag 12 september wachten op de dingen die komen gingen.

'sMorgens hadden wij met Cor en Thea (Brouwer uiteraard) onze caravans bij het hotel "La Roche des Fées" neergezet. Al gauw kwamen er mensen aan die met eigen auto waren gekomen.

En toen kwam de bus!

En natuurlijk weer het bekende ritueel, omhelzingen, kussen; de dames zijn dan weer gewassen, en de heren weer geschoren; en dan de kennismaking met de mensen die voor het eerst zijn meegekomen. Een van hen Dr. J. Beunders (jan dus) en zoals later zal blijken moet

er op zijn kunde een beroep worden gedaan. Als iedereen zich heeft "ge-enjoliveerd" (een woord dat overigens niet bestaat maar door een francofiel-redactielid is uitgevonden) gaan we aan tafel. Druk wordt er dan gepraat en uitvoerig van gedachten gewisseld; vooral dit laatste is naar mijn mening van groot belang, ook en vooral voor de vrouwen. Zou het zo zijn dat het spreekwoord toch opgaat: " gedeelde smart en gedeelde vreugde "

De zaterdag-morgen begon met een bezoek aan een distilleerderij van eau de vie, tot groot genoegen van velen. Om te weten wat er allemaal werd gemaakt, kon en moest er natuurlijk min of meer uitgebreid geproefd worden. Menigeen ging dan ook met één of meerdere flesjes en een ietwat lodderig oog de bus weer in op weg naar Natzweiler en de lunch bij Metzger.

Aangezien het merendeel van de mensen, na de lunch, graag naar "boven" wilden, bracht de bus ons naar het kamp waar iedereen z'n eigen gang ging. Zelf ging ik naar het museum, waarvan een gedeelte nu is ingericht als een authentieke barak. De heren NN'ers hadden daar wel wat kritiek op, helemaal zoals het geweest was zag het er nu niet meer uit. Maar de dames kregen toch wel een idee hoe de jongetjes van toen door de moffen vertroeteld werden.

Terwijl zo langzamerhand iedereen weer bij de bus kwam om naar de "gaskamer en de Steinbruch" te gaan, kwamen een paar heren op het idee om de weg van het kamp naar de Steinbruch - die ze immers 2 maal per dag hadden moeten lopen - nog eens over te doen. Wij zouden ze dan met de bus bij de Steinbruch wel weer oppikken.

Aangekomen bij de gaskamer bleken de deuren op slot. Ton Holleman ging toen maar, met een franse bewaker, de sleutel halen. Dat duurde nogal even en sommigen gingen in het hotel Struthof een verwarmende versnapering halen, want het was behoorlijk koud. Ondertussen moesten de wandelaars naar de Steinbruch daar al lang zijn en het koud hebben. Maar toen wij in de Steinbruch aankwamen, zagen wij dat de heren nog volop aan 't praten waren. Ze liepen van hot naar her en hadden het zo druk als tien kaatjes. Eén van de dames, wier man daar eveneens druk bezig was, zei: Al laat je hem daar 24 uur blijven dan is hij nog niet uitgepraat".

Daarna thee-uurtje op de "Spitzenberg" en gelegenheid voor Ton en Bobby Holleman om Bep Kramer in Offenburg van de trein te halen. Bep kwam een dag later en op eigen gelegenheid.

's Avonds, nog voor het diner, vertelde Jan Beunders dat Otto (van Camerijk) direct naar Nederland terug moest. De expresse-trein ging om 13.30 uur en Cor en Thea hebben Otto naar Offenburg gebracht en op de trein gezet.

Tijdens het diner declameerde Bauke de vertaling van een in het frans geschreven gedicht, gemaakt door een franse NN'er. Dat gedicht zou zondag in het kamp in het frans voorgedragen worden.

Zondag gingen we naar het kamp voor de officiële herdenking. Onze franse, luxemburgse en belgische vrienden waren allen aanwezig. Ik meen zelfs dat er ook een paar noorse NN'ers waren.

Onze eerste gang was naar het grote monument, waar de vertegenwoordigers van de diverse landen een gezamenlijke krans legden. Het eerder vermelde gedicht werd voorgedragen. Het was jammer dat de vlam niet brandde.

Daarna gingen wij naar beneden waar de individuele kransen en bloemen werden gelegd en waar Wim Hartman het " Pater Noster " bad. Allen herdachten de gevallen en voor iedereen zijn dit moeilijke, zeer moeilijke momenten.

Het gezamenlijke diner was in Klingenthal. Jammer genoeg kon ik van de tafelrede - in het frans - uitgesproken door R. Kripps uit Luxemburg, weinig verstaan.

De laatste avondmaaltijd in ons hotel werd alweer overschaduwd door een zekere weemoed omdat wij de volgende morgen weer uit elkaar zouden gaan.

Na het ontbijt maandagmorgen, kwamen de koffers beneden en was het wachten op de bus.

Het vertrek van ons hotel was om een of andere reden een uur later dan was voorgenomen. Niettemin werd in Obernai de reis onderbroken om even te winkelen. De dames natuurlijk het eerste de bus uit gewapend met tas en portemonnaie. Snel wat wat leuks voor de thuisblijvers gekocht zodat nog tijd over was voor een kop koffie op een zonnig terrasje. Dan snel verder naar Straatsburg voor onze laatste lunch die we ons goed lieten smaken maar waarbij wij al aardig in tijdnood kwamen. Josje deed zijn uiterste best om ons zo snel mogelijk weg te loodsen teneinde op tijd te zijn voor de trein uit Offenburg. Hoe we deze trein nog gehaald hebben, verteld Martin van Beek in zijn artikel " De slag om de Lorelei Expresse ".

Grote dank zijn wij allen verschuldigd aan onze reis-organisator Cor Brouwer, die er met niet aflatende ijver voor heeft gezorgd dat alles zo vlot mogelijk verliep. Bovendien een map heeftaangelegd waarin al 9 punten staan aangetekend die extra aanbeveling verdienen voor de volgende reis.

Henny Veenendal en Toos Poels.

DE SLAG OM DE LORELEI EXPRESSE.

Wij vertrokken uit Straatsburg, iets te laat, maar volgens berekening toch nog op tijd om in Offenburg onze trein te pakken. Alles was zó goed gegaan dat er bijna niets meer kon mislopen. Maar reeds bij de grensovergang - wat al langer duurde dan verwacht werd - en de daarop volgende file waar wij in terecht kwamen leek ons lot beslist.

Er werd al in de bus omgeroepen: " we hebben nog zes minuten, er blijft ons nog één minuut over om de trein te halen ".

Toen echter ook nog de verkeerslichten ons niet goed gezind bleken te zijn, werd er dan ook prompt omgeroepen: " we halen het niet, het wordt één minuut te laat ".

De plannen in de bus werden in record tempo gemaakt, twee van onze beste sprinters, Herman en Johnny, zouden direct uit de bus springen en het station binnen rennen, aan de noodrem gaan hangen of desnoods voor de locomotief gaan staan.

Afgesproken werd dat de dames zouden blijven zitten om de mannen er als eerste uit te laten gaan om de koffers te pakken, terwijl de dames direct achter ons in stormloop de trein zouden gaan bezetten.

Maar alles verloopt toch altijd weer anders dan men zich voorneemt.

Onze beste sprinters, Herman en John haalden het perron en zagen reeds de arm van de stationschef met de pannekoek omhoog gaan.

Het ongelofelijke gebeurde, Herman of John dat is niet helemaal meer te achterhalen, nam eem snoeksprong en zag kans de arm en de pannekoek naar beneden te drukken, en bijna ademloos te vertellen dat er 37 man voor de gereserveerde wagon in aantocht waren. Het wonder gebeurde, de treinleider rende naar de voor ons bestemde wagon om die te openen, waarop als eerste onze dames, in een weergaloze galop de trein insprongen, waarna de mannen met de koffers aan kwamen rennen. En, hoe was het mogelijk, als volleerde hostesses stonden zij daar om onze koffers aan te pakken en ons in een stoel te drukken, met de woorden: " blaas eerst maar eens lekker uit "; waarna zij weer ijverig op zoek gingen om anderen te helpen.

(Is het dan toch waar dat vrouwen sterker zijn dan mannen?).

Dank zij Herman, John en onze dames werd de stormloop op de Lorelei Expresse gewonnen, en vertrokken wij met slechts vier minuten vertraging.

Martin van Beek.

SEPTEMBER - NATZWEILER 1980

De wind zoals altijd koud en guur!
Vóór ons ligt het kamp, in een prachtige natuur.

De schrik van het na 35 jaar weer aanschouwen
doet ons alle drie benauwen.
Met ons drieën staan we voor het prikkeldraad
Met onze gevoelens weten we geen raad.

Maar dan raken we plotseling in paniek,
want
in mijn herinnering zie ik iemand aan de galg hangen
de schoften deden het ook nog met muziek.

Weer hoor ik de commando's en bevelen
en hoor de horde moordenaars weer schreeuwen
Ik zie de mensen weer in zebra kleding komen,
zelfs zijn de haren hen ontnomen.

Mijn hoofd doet pijn, mijn keel zit dicht
Ik voel mijn tranen in grote stromen
O God, O God, hoe moet ik hier weer binnenkomen
Dan ... voel ik jou arm in mijn rug
je hoofd met tranen aan mijn schouder
en ... plotseling ben ik weer in de werkelijkheid terug.

Voorzichtig gaan we het proberen,
het verleden weêr te keren
Drie hoopjes ellende lopen voort
Nu staan we voor de poort

Zachtjes hoor ik je troostende woorden fluisteren
Ja, ja heus, ik zal naar je luisteren
en dan ... ineens ... dan zijn we binnen
O God, het zal toch niet opnieuw beginnen

Met een harde klap hoor ik weer het sluiten van het hek,
van angst word ik dan bijna gek
Nog steeds voel ik jouw arm om mij heen,
gelukkig ben ik niet alleen

Met ons drieën lopen wij nu verder
en alles wordt heel langzaam helder,
het is gelukt, we zijn nu vrij
en heel, heel erg blij

Wat zou ik toch moeten beginnen,
zonder deze fijne " Natzweiler " vrinden.

Piet Schipper

Bauke vroeg mij, schrijf jij nu iets voor de " Natzweiler Berichten " je bent nu met je vrouw voor de eerste maal bij ons en schrijf eens hoe je dit hebt ervaren.

Ik ben helaas geen schrijver (note red. dat is Bauke ook niet Martin) maar ga het toch proberen.

Ik was pas begin maart 1944 met het Buchenwald-transport, waar ook Nico Wijnen bij zat, in Natzweiler aangekomen, dus heb vermoedelijk het ergste niet meegemaakt. Zelf had ik al een lange weg achter mij, 7 maanden " Oranje Hotel " 1941/1942, enige dagen Amersfoort ca.1 jaar Buchenwald, op transport naar Keulen en begin 1944 terug naar Buchenwald en daarna op transport naar Natzweiler.

De vraag rijst dan al direct, waarom dan nu pas, 35 jaar na de oorlog 36 jaar na Natzweiler?

Een eerlijk antwoord:

" Ik wilde aan die verschrikking niet meer denken, het niet nog eens zien ".

Mijn vrouw heb ik nooit veel verteld van wat er in de kampen gebeurd was, maar ja, vooral in de eerste jaren maakte je 's nachts in je slaap weer veel dingen mee en ging zonder dat je het zelf wist praten.

Mijn vrouw ging toen met stukjes en beetjes wel begrijpen dat ik het niet gemakkelijk had gehad en stond er steeds maar op om niet naar een réunie of herdenking te gaan; zij was bang dat ik er anders nooit vanaf zou komen.

Door het regelmatig ontvangen van de " Natzweiler Berichten " en " Aantreden " bleef ik toch op de hoogte van het wel en wee van wat er gebeurde en voldeed ook aan mijn verplichtingen als ik las dat een van ons was overleden.

Maar ja, toen dit jaar wederom de uitnodiging kwam om mee te gaan naar de herdenking in Natzweiler, zei mijn vrouw resoluut: " voor jou vind ik het beter dat we dit jaar meegaan, misschien ontmoet je nog vrienden van je en ik zelf wil ook wel eens met die vrouwen praten.

Het plan was gemaakt; we gingen mee.

Al direct in de Lorelei Expresse maakten we met ieder kennis en werden, hoewel wij nog niemand kende, als volwaardige partners opgenomen in het grote N.N. gezin en vergeef mij maar, nu nog moet ik er steeds weer aan denken: hoe was haar of zijn naam ook weer!

Na een voorspoedige treinreis door een prachtige omgeving vloog de tijd om en arriveerde wij met een kleine vertraging in Offenburg, vanwaar wij met de bus verrokken naar Saales.

Bij aankomst in Saales werden wij verwelkomd door Cor Brouwer met zijn vrouw Thea, Jan Veenendaal met zijn vrouw Henny en hoe was het mogelijk Dick Sinnige en Jean Arpots met zijn vrouw, twee van mijn beste vrienden uit het kamp. Na het avond-eten hebben wij samen nog een wijntje gedronken en nog heel wat af gepraat. Maar wij maakten het niet te laat, iedereen was die dag vroeg opgestaan en verlangde naar zijn bed.

Zaterdag waren wij om 8 uur alweer present voor het ontbijt. Om 9 uur met de bus naar de " Distillerie Artsenal " te Steige, waar wij de keurig ingerichte fabriek bezichtigden, en zowaar om halfelf werd er voor ons al een voortreffelijke likeur geschonken. Na wat alcoholische inkopen gedaan te hebben (waar ik bepaald geen spijt van heb) ging het na een mooie bustocht naar Metzger, waar wij de lunch gebruikte.

Geheel afwijkend van het plan, gelukte het ons toch met de bus naar boven te gaan om het kamp en het museum te bezoeken. Lange tijd verbleef ik daar met mijn vrouw. Het greep mij zeer aan en ik had moeite om het te verwerken.

Na ons vertrek uit het kamp nog een kopje koffie in " Sptzemberg " en toen weer op Saales aan.

Na het avond-eten nog wat nagepraat en toen hoorden wij dat Otto, wiens bloeddruk gestadig opliep, op last van Dr. Jan Beunders terug moest naar Utrecht. En toen kwam het organisatie-talent van Cor Brouwer op gang; Utrecht bellen dat Otto 's morgens om circa 8 uur daar zou arriveren, een brief in de zak van Otto met alle gegevens. Om half twaalf 's avonds met zijn vrouw Thea naar Offenburg rijden, waar de Expresse om half twee 's nachts zou vertrekken; de treinleider inlichten, voor als er iets gebeurde, en 's morgens om half vier kwam hij heel voorzichtig het parkeerterrein op rijden om maar niemand wakker te maken; en alsof er niets gebeurd was, zondag om half acht was hij alweer present. Voorwaar een prestatie! Reeds om 9 uur kon hij ons mededelen dat Otto behouden was aangekomen, en dat zijn bloeddruk alweer wat terug liep.

Na het ontbijt met de bus naar het kamp voor de officieele herdenking. Cor vroeg mij of ik samen met An van der Schantz de krans wilde leggen bij ons monument. Ik beschouwde dit als een grote eer om vooral met Ans, die pas kort haar man had moeten missen, om toch nog uit Nieuw-Zeeland over te komen, om samen met mij de krans te leggen. Toen één minuut stilte.

Wat zou ze denken?

Ongetwijfeld aan haar man, die dit nooit meer mee zou maken!
En ik dacht " hoe is het mogelijk na vier jaar van verschrikking, dat ik hier nu in vrijheid sta ".

Na 36 jaar bewees ik hiermede mijn gevallen kameraden de eer die hun toekwam.

Te samen gingen wij weer naar boven, waar het Ans toch wel even te machtig werd, maar al gauw herstelde zij zich.

Ans ik vind je een schat van een vrouw, dit zal ik nooit vergeten. Na afloop van de plechtigheid, die op ieder een diepe indruk had gemaakt werd in de bus toch nog besloten de steengroeve en de gaskamer te bezoeken. Maar aan allen merkte je het, iedereen was in zijn eigen gedachten verdiept. Vooral de gaskamer was voor velen moeilijk te verwerken.

Wij gingen nu op Klingenthal aan, waar wij met onze vrienden de gezamenlijke warme lunch zouden gebruiken. En gelukkig, het werd een geslaagde lunch, de ware geest onder ons kwam terug.

Na afloop namen wij afscheid van onze Franse, Belgische en Luxemburgse

vrienden en ging het na een mooie bustocht weerop Saales aan. Hier hadden wij ruim de tijd om ons wat op te frissen en een uurtje te rusten, of te wandelen in deze mooie omgeving. s' Avonds was het dan weer ons afscheids-diner wat enorm gezellig verliep en waarbij nog heel wat afgepraat werd.

Na afloop nog een gezellig samenzijn, maar voor middernacht was iedereen naar zijn kamer; het was voor ons allen een zware dag geweest.

Ik had reeds gezegd, voor mij en mijn vrouw was het de eerste maal dat wij meegingen; het zijn voor ons drie onvergetelijke dagen geworden. Stuk voor stuk vonden wij jullie fijne, heel fijne mensen, in één woord " Natzweilers ", en wij zijn blij dit meegemaakt te hebben, en geloof ons, het zal zeker niet de laatste maal zijn.

Rest mij nog Cor Brouwer te bedanken voor het zeer vele werk door hem verzet en ook mag ik niet vergeten Ton Holleman en Jan Veenendaal diē mij steeds trouw terzijde stonden.

Jullie waren allemaal fijne vrienden.

Martin.

EVEN EEN NA-WOORD VAN MARTIN'S VROUW.

Toen wij zaterdag's het K.Z. bezochten verbleef ik daar geruime tijd, met mijn man.

Ik zag en voelde dat hij het heel moeilijk had. Maar gelukkig Jan Veenendaal sleepte hem er door heen.

Zelf had ik het K.Z. nog nooit gezien, maar weet nu dat onze mannen door een hel zijn gegaan.

Terwijl mijn man naar het museum was ging ik geheel alleen naar het monument. Ik keek met tranen in mijn ogen omhoog, naar de zuil.

Ik dacht 35 jaar terug!

Hoe ik mijn man weer terug kreeg en mijn twee zoons hun vader. Hoeveel ouders en vrouwen zagen hun zoon of man niet terug.

En ik dacht: ja, vergeven kan ik maar vergeten nooit; en stilletjes vroeg ik, o lieve Heer dit nooit meer!

Bep van Beek.

REUNIE OUD-NATZWEILERS1980AMSTERDAM, VRIJDAG 24 OCTOBER 1980

De grote dag van de jaarlijkse réunie van de Oud-Natzweilers en hun nabestaanden, op vrijdag 24 oktober 1980, 35 jaar na onze bevrijding uit de Duitse concentratiekampen, is aangebroken.

Maanden, ja zelfs een jaar tevoren heeft het Bestuur van de Oud-Natzweilers reeds de plannen ontwikkeld en uitgewerkt om deze gedenkwaardige dag tot een onvergetelijke dag te maken, waar we nog lang over zullen napraten.

Het is moeilijk voor buitenstaanders om te begrijpen hoeveel werk er verzet moet worden om het ons allen naar de zin te maken en deze dag tot een gedenkwaardige dag te maken.

Hulde aan het Bestuur, vóór als ná de réunie.

We zitten nu weer thuis in onze vertrouwde omgeving en laten alles wat we deze dag meegemaakt, beleefd en gevoeld hebben de revue passeren en mogen dan met vreugde en dankbaarheid hierop terugzien.

Het was voor velen een dag van vroeg opstaan, behalve dan de gelukkigen die in en om Amsterdam wonen, om bijtijds aanwezig te zijn.

En dan te bedenken dat wij allen ter herdenking naar de Hoofdstad des Lands samen zijn gekomen, de stad waar de eerste grote verzetsdaad tegen de bezetter gestalte heeft gekregen; door de alom verbreide " Algemene Staking " op dinsdag 25 februari 1941, de " Februari Staking ", als protest tegen de medogenloze Jodenvervolging die later resulteerde in de vernietiging van ca. 120.000 joodse landgenoten. In dit teken van het verzet zijn wij samen naar Amsterdam gekomen om na 35 jaar onze bevrijding, met de nabestaanden, te herdenken en gedachtenisvol onze gevallen medestrijders te eren.

Krasnapolski was dan ook bij uitstek een pracht plaats, vlak bij het " Nationaal Monument ", om hier samen te komen en wij werden hier bij aankomst op een heerlijk kopje koffie met cake onthaald.

Speedig na deze eerste hernieuwde samenkomst werden we naar de gereedstaande bussen geredigeerd en vandaar vertrokken we - met gillende sirenes van de Amsterdamse motor-brigade voorop - door het drukke stadverkeer. De trambanen volgend reden we in vliegende vaart, via het Rokin, Vijzelstraat, Weteringschans naar het Frederiksplein, de zetel van de Nederlandse Bank, waar onze onvolprezen secretaris " Janus " ijverig op de Nederlandse centjes zit te passen. Vervolgens door de Sarphatistraat, Weesperstraat naar het monument van de " Dokwerker " op het Jonas Daniël Meijerplein.

Bij dit monument - waar de kracht van het verzet staat afgebeeld - werd door Wim Hartman en Nico Wijnen; begeleid door de burgemeester van Amsterdam in eigen persoon, met ambtsketen; de Natzweiler herdenkingskrans gelegd, gevolgd door een plechtige stilte van alle aanwezigen rondom dit monument. Daarna werden nog vele bloemen o.a. door het Nederlands Auschwitz Comité, ter nagedachtenis aan de gevallenen gedeponerd en werd een stille rondgang bij het monument door allen gemaakt.

Een merkwaardige en toch wel amusante coincidentie was, dat tijdens de plechtigheid, links van mij Siem Wolf uit Doetichem stond en rechts van mij Joop Wolff uit Amsterdam, lid van de Tweede Kamer der Staten Generaal voor de C.P.N., die elkaar niet kenden, maar door mij aan elkaar werden voorgesteld.

Mag ik u even voorstellen: Wolf - Wolff!

Na de korte maar indrukwekkende plechtigheid werd de tocht per bus voortgezet via het Waterlooplein, Amstel en Rokin naar " Kras ". Voorafgegaan door een speech van onze voorzitter, waarbij het met name noemde de gevallen vrienden in het afgelopen jaar, stond een heerlijke koude lunch klaar in de mooie, beroemde " Wintertuin " van Krasnapolski, versierd met bloemen en veel vaste planten rondom. Deze uitstekende koude lunch, met koffie en fruit na, heeft ieder na zo'n vermoeiende ochtend, bijzonder gewaardeerd. Echter, veel tijd was er niet over want om niet op het schema achter te lopen, maande de voorzitter ons om vooral niet later dan 14.00 uur naar het Paleis op de Dam te gaan, waar de rode loper voor de Natzweilers was uitgelegd.

Een wel zeer uitzonderlijk eerbetoon aan de Natzweilers!
Dat prachtige Paleis, gebouwd van 1648 - 1662 door Jacob van Campen (1595 - 1657) was oorspronkelijk Stadhuis en is pas later onder Lodewijk Napoleon residentie geworden voor de Koninklijke Familie in de Hoofdstad des Lands.

Nooit tevoren hebben wij allen, op uitnodiging van hunne Koninklijke Hoogheden Prinses Juliana en Prins Bernhard, zulk een indrukwekkende samenkomst gehad en beleefd. Wat een voorrecht voor onze Natzweilers dat die " Eer " aan ons geschonken werd en wat een vreugde voor ons, de nabestaanden en de buitenlandse Natzweiler-gasten om ons 35 jarig jubileum hier te mogen vieren en herdenken.

En dan te bedenken welk een organisatie daaraan vastzit om de 223 deelnemers op tijd en geordend op volgnummer te leiden door de vele gangen, trappenhuizen, kamers en zalen, en vervolgens de majestueuze " Burgerzaal " binnengeleid te worden, om na het afroepen van ieder persoonlijk bij naam, aan hunne Koninklijke Hoogheden Prinses Juliana en Prins Bernhard te worden voorgesteld.

Een geweldig en onvergetelijk moment!

En dan was de tijd aangebroken om naar de beroemde " Krijgsraadzaal " te gaan, teneinde het optreden bij te wonen van Daniël Wayenberg (piano) en Theo Olof (viool): het " Largo van Veracini " en

het " Nigum van E. Bloch ", hetwelk magnifiek was. Hierop volgend sprak Prof. Dr. J.W. Schulte Nordholt, met als onderwerp: " Het geestesmerk van het Nederlands Verzet ", hetgeen een magistrale en sambalscherpe analyse was en geheel paste in de sfeer van de Oud-Natzweilers.

Albert Vogel droeg enige gedichten voor van de bekende verzetsstrijder Henk van Randwijk n.l.: " 25 februari 1941, Dag van Amsterdam ". Van Jan Campert, het hartverscheurende gedicht: " Het lied der 18 doden ".

Van Nico Wijnen, het diep indringende en ontroerende: " Chana ". Tenslotte de bewogen voordracht van Ellen Vogel:

" Vrede " van Leo Vroman

" Natzweiler " van Nico Wijnen

" In Memoriam Koningin Wilhelmina " van Wim Schulte Nordholt.

Deze voordrachten waren wel zeer ontroerend en hoewel met applaus begroet, hebben ze een diepe indruk bij ons achter gelaten, die we stilzweigend meenamen op onze weg naar de " Burgerzaal ".

(Note redactie: tekst en gedichten volgen hieronder).

In de Burgerzaal werden we wederom ontvangen door de Koninklijke Hoogheden in een ongedwongen sfeer van hartelijkheid en grote gastvrijheid, onder het genot van allerhande drankjes, zoutjes en andere heerlijkheden.

Velen hebben met H.K.H. Prinses Juliana en Prins Bernhard kunnen spreken, die ook nog handtekeningen aan de jarigen: n.l. Wim Hartman en Ries Viller, uitreikten; en een zelf vervaardigd borduurwerk van mevr. Moerlandt in ontvangst namen.

Toch - het moet maar eens gezegd - zijn wij een hoogst merkwaardige, niettemin exclusieve groep van oud-strijders, want op één moment werd op initiatief van Pim (Boellaard) spontaan en gezamenlijk ons Nationale lied - wat in de kampen de plaats innam van het " Wilhelmus " - n.l. " Waar de blanke top der duinen enz " ingezet, waarbij H.K.H. Prinses Juliana met enthousiasme meezong. Het weergalmd in die prachtige Burgerzaal tot in de uithoeken van het paleis als herinnering aan de bezettingsjaren, waar Koningin Wilhelmina " de Moeder des Vaderlands " ons in het verzet en de strijd is voorgegaan; en nu uit dankbaarheid aan de Koninklijke gastvrouw en gastheer voor de unieke en geweldige ontvangst op het paleis.

Tegen half zes namen wij van de Koninklijke gastvrouw en gastheer afscheid en begaven wij ons te voet (dus zogezegd " on shanks pony ") naar Krasnapolski, met achter ons latend de matig verlichte Dam en in tegenstelling daarmee het prachtig verlichte paleis. Het aperatief met toebehoren stond gelukkig reeds op ons te wachten, want erg veel tijd was er niet meer, daar velen op tijd aan tafel moesten in verband met vertrektijden van de respectievelijke treinen. Bij dit gala-diner, in dezelfde Wintertuin maar nu schitterend verlicht, zoekt ieder z'n plaats op tussen al die bloemen en planten. Dit was een waardige afsluiting van deze grote dag en niet alleen

door het heerlijke diner, met garnalen-cocktail vooraf gevolgd door een kalssnitzel zoals een kalfsnitzel behoort te zijn, met verschillende groenten en aardappel-orouquette, vruchtenijs en koffie. Zo'n voortreffelijk en weldadig diner betekende voor ons allen wel iets meer dan de maaltijden (?) van destijds.

Tot grote vreugde van allen was onze charmante Minister van C.R.M. Zijne Excellentie Mevrouw Gardeniers-Berendsen, speciaal uit Den Haag na de Ministers-vergadering naar Amsterdam gekomen om bij ons aan te zitten.

In de toespraken die toen volgden ging onze voorzitter Nico Wijnen, in galop, voorop en bracht terecht hulde aan de Minister van C.R.M. en de vele ambtenaren. Tevens werd hulde gebracht aan de Stichting 1940 - 1945 voor al hun inzet voor de begeleiding van de verzetsgepensioneerden en oorlogsslachtoffers.

Al vroeg in de middag was een telegram van aanhankelijkheid aan Koningin Beatrix gezonden en ook reeds door Haar beantwoord, hetgeen door de voorzitter werd benadrukt. Eveneens werden onze " ere-gasten " Prof. Dr. J.W. Schulte Nordholt, Theo Olof, Daniël Wayenberg, Ellen en Albert Vogel, de vertegenwoordigers uit Frankrijk, België en Luxemburg, en last but certainly not least, onze vice-Admiraal Eric Roest in 't zonnetje gezet

Het was een uitstekende gedachte de toespraken na het warme gerecht te houden, want een culinair festijn dat onderbroken wordt is uit den boze, zeker bij deze gelegenheid.

Mevrouw Anneke Fels-Kupferschmidt, names het " Nederlands Auschwitz Comité " en onze vriend Fernad van den Eynde, names de Belgische, Franse en Luxemburgse gasten, dankten het Bestuur van de Oud-Natzweilers voor de geweldige gastvrijheid en de glorieuse wijze waarop H.K.H. Prinses Juliana en Prins Bernhard ons op het Paleis op de Dam hebben ontvangen.

Het was een fantastisch onderdeel van onze 35 jarige " Herdenkings-Reunie ".

Als klap op de vuurpijl trad Rudi (Liebrechts) naar voren, om via de microfoon hulde te brengen aan de echtgenotes van de bestuursleden. De (mis) daad bij het woord voegend, bood hij uit naam van alle Natzweilers, de dames een zeer fraaie driedelige zilveren kandelaar en bloemen aan. Een initiatief van Cor (Brouwer), die middels een rondschrift - buiten medeweten van het bestuur - van alle Natzweilers spontaan een bedrag bij elkaar heeft verzameld, als blijk van dank en waardering voor alles waarin de echtgenotes de bestuursleden hebben gesteund.

" Partir " is nog altijd " un peu mourir ", maar het moment van afscheid nemen was toch onherroepelijk aangebroken. De klok wees 9.30 uur aan, terwijl het diner gepland was van 18.30 uur - 20.00 uur, dus wel een bewijs hoe gezellig het was en hoe moeilijk om afscheid te nemen.

Niettemin, met hoeveel vreugde en dankbaarheid kunnen wij op deze dag terugzien en later onze klein en achterkleinkinderen hierover verhalen.

" Groot-pappie vertel nog eens van toen u bij de Prinses en de Prins was, in Amsterdam ".

Godert van Dedem.

Berichten van verhindering ontvingen wij o.a. van Herman Fontein en ons ere-lid Hans Hers. Herman vertoefde min of meer noodgedwongen in het buitenland, en de patienten van Hans Hers hadden hem te hard nodig. En z'n patienten in de steek laten doet ie nooit, ook niet voor een Natzweiler Réunie, hoe spijtig dat dan ook voor ons is.

Van het Tweede Kamerlid en directeur van " Centrum 45 " ontvingen wij het volgende telegram:

haarlem 21/19 24 0918

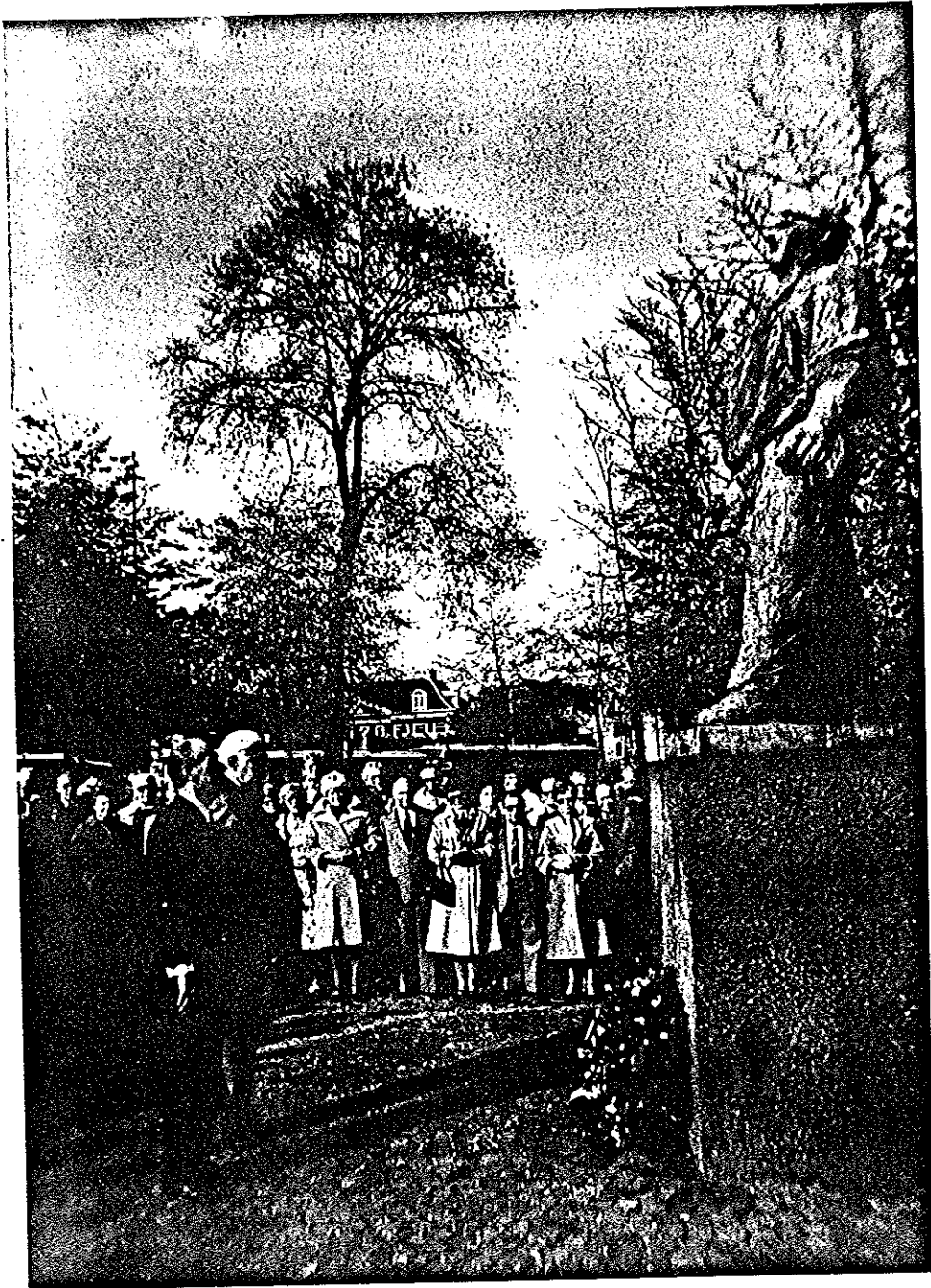
natzweilers krasnapolski amsterdam

zeer tot mijn spijt verhinderd
wens een goed geslaagde dag en
succes in het werk

voogd.

redactie.

DANKWOORD- gesproken vrijdag 24 oktober 1980 -

Koninklijke Hoogheden, Prinses Juliana en Prins Bernhard:
 woorden schieten mij tekort om aan de dankbaarheid van ons allen,
 allen Oud-Natzweilers, uitdrukking tegeven voor het feit dat wij
 vandaag, hier in dit prachtige paleis, Uw gasten mogen zijn.

Koninklijke Hoogheid, Prinses Juliana:
 Voor ons is onvergetelijk onze in 1975 gehouden réunie gehouden in
 het 30ste jaar van onze bevrijding, de réunie waarvan de middagbij-
 eenkomst werd gehouden in de Rijksuniversiteit in Leiden.
 Onvergetelijk omdat toen U, Koninklijke Hoogheid, ons de eer aandeed
 bij die bijeenkomst in ons midden te willen zijn.
 Onvergetelijk voor ons allen is dat U toen, U met ieder van ons on-
 derhoudend, als een hartelijke Landsmoeder bij ons wilde zijn.
 Het heeft voor ons allen die dag een bijzondere luister gegeven.

Koninklijke Hoogheid, Prins Bernhard:
 Wij hebben U vaker met ons samen gezien.
 " Officieel ", " Aangekondigd ", zoals op onze réunie in 1970, het
 25ste jaar van onze bevrijding.
 Maar ook heel " Onofficieel ", op onze réunie in 1976 bij de uitrij-
 king van het " N.N.Herdenkingskruis ", toe U ons de eer bewees vol-
 komen onaangekondigd, spontaan, eigener beweging, in ons midden te
 willen zijn.
 U weet met welk enthousiasme U toen bent begroet.

Koninklijke Hoogheden, Prinses Juliana en Prins Bernhard:
 Dat U ons bij herhaling de Eer heeft bewezen in ons midden te willen
 zijn; Dat wij vandaag Uw gasten mogen zijn;
 Er blijkt uit welke hechte band er bestaat tussen Uw Koninklijke
 Familie en de oud-verzetsstrijders, de familie van de Oud-Natzweilers.
 Uw moeder, Koningin Wilhelmina was voor ons, U weet het: " De stem
 van het verzet ". Met U, Prinses Juliana en Prins Bernhard, het is
 vandaag weer gebleken, is die diepe verbondenheid gebleven;

Wij hebben Uw dochter, Hare Majesteit Koningin Beatrix, horen spre-
 ken dit jaar, bij de grote " Mei-herdenking ", magnifiek horen spre-
 ken, recht naar ons hart!
 Wij weten dat met Haar, als met Uw Moeder Koningin Wilhelmina, als
 met U beiden, er weer diezelfde verbondenheid is.

Voor dit alles:

Dank! Dank! Dank!

Nico Wijnen

W A A R D E R I N G

Vrijdag 24 oktober j.l., de dag waarop de jaarlijkse bijeenkomst van de Oud-Natzweilers werd gehouden, was s'avonds bij de maaltijd in ons midden de Minister van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk, Mevrouw M.H.M.F. Gardeniers-Berendse. Uit de ovatie waarmee zij werd begroet, bleek wel héél duidelijk hoe zeer het door alle Oud-Natzweilers werd gewaardeerd, dat zij zich uit een zware kabinetszitting had vrijgemaakt om in ons midden te zijn.

En die ovatie werd gescandeerd toen wij waarderende woorden spraken; wij het betreurden dat de twee Staatssecretarissen C.R.M. niet konden komen: Mevrouw Kraayeveld-Wouters (zij had al een afspraak) en de heer Wallis de Vries (hij was die dag jarig). Want waren zij er wel geweest, dan hadden wij hen gaarne dank gebracht voor het vele werk dat zij ook dit jaar weer hebben verzet. O, wij weten wel, er worden ook wel eens kritische geluiden van ons gehoord. Dat mag in een democratie. Dat is zelfs goed voor die democratie.

Maar de dankbaarheid overweegt, zeker wanneer wij ons realiseren welke verbeteringen er zijn geweest, worden voorbereid op het gebied van de wettelijke regelingen voor de oud-verzetsmensen, de vervolgdgen, de oorlogsslachtoffers.

Wanneer wij zien welke aandacht er ook is voor de zorg op het gebied van de immateriële hulpverlening.

Die dank gaat niet alleen uit naar de Staatssecretarissen C.R.M., maar evenzeer naar de Minister C.R.M., naar Mevrouw Gardeniers-Berendse.

En in die dank aan C.R.M. willen wij zeker ook betrekken onze vriend Wim Nijse, die wij altijd noemen - hij weet dat wel - " De motor van C.R.M 's Hoofdafdeling Verzetsdeelnemers en Vervolgden ".

Nico Wijnen

Voorzitter Vriendenkring van
Oud- Natzweilers.

ALBERT VOGEL

TEKST BIJ HET EERSTE GEDICHT

HENK VAN RANDWIJK.

25 februari 1941
Dag van Amsterdam.

De " Vriendenkring van Oud-Natzweilers " koos dit jaar; het 35ste jaar na onze bevrijding; als plaats van haar samenkomst Amsterdam, de stad die in haar wapen het devies: " Heldhaftig, Vastberaden, Barmhartig " mag voeren.

Met deze keuze willen de Oud-Natzweilers de Amsterdamse Februaristaking eren, die daad van hartverwarmende solidariteit, het eerste massale protest in geheel bezet Europa tegen de Duitse onderdrukking.

Ik wil daarom beginnen met een gedicht over de " Februaristaking ". Een gedicht van een anoniem maker (het bleek later Henk van Randwijk te zijn), dat in de jaren 1941 - 1945 circuleerde. Een klein gedicht maar, dat echter juist in zijn beknoptheid zo waarachtig dit grootse gebeuren weergeeft.
Dit gedicht:

25 Februari 1941
Dag van Amsterdam

Wat men uit deze bittere tijd
aan uur en dag vergeten mag:
nooit deze onvolprezen dag,
toen 't volk, dreiging en dood ten spijt
terwille der gerechtigheid,
opstond voor 't volk dat onderlag.

TEKST BIJ HET TWEEDE GEDICHT

JAN CAMPERT.

HET LIED DER ACHTIEN DODEN

Deze daad van solidariteit van het verzet met de vervolgte joodse landgenoten werd door de bezetters van ons land bloedig gewroken. Op 13 maart 1941 werden drie februari-stakers met vijftien leden van de Geuzengroep op de Waalsdorpervlakte dood geschoten. Zij vormden tezamen de " Achttien Doden ", die werden vereeuwigd

in een van de meest ontroerende verzetsgedichten in de bezettingsjaren, en is dit tot op heden.
 Het gedicht van de later in Duitse gevangenschap gestorven dichter " Jan Campert ".

HET LIED DER ACHTTIEN DODEN

Een oel is maar twee meter lang,
 en nauw twee meter breed,
 wel kleiner nog is het stuk grond
 dat ik nu nog niet weet,
 maar waar ik naamloos rusten zal,
 mijn makkers bovendien,
 wij waren achttien in getal,
 geen zal den avond zien

O lieflijkheid van lucht en land,
 van Hollands vrije kust -
 Eens door den vijand overmand,
 vond ik geen uur meer rust.
 Wat kan een man, oprecht en trouw,
 nog doen in zulk een tijd?
 Hij kust zijn kind, hij kust zijn vrouw
 en strijdt den ijd'len strijd.

Ik wist de taak, die ik begon,
 een taak van moeiten zwaar,
 maar 't hart, dat het niet laten kon,
 schuwt nimmer het gevaar.
 Het weet hoe eenmaal in dit land
 de vrijheid werd geëerd,
 voordat die vloekb're schennershand
 het anders heeft begeerd.

Voordat, die eeden breekt en bralt,
 het misselijk stuk bestond,
 en Hollands landen binnenvalt
 en brandschat zijnen grond;
 Voordat, die aanspraak maakt op eer
 en zulk Germaansch gerief,
 ons volk dwong onder zijn beheer
 en plunderde als een dief.

De rattenvanger van Berlijn
 pijpt nu zijn melodie;
 Zoowaar als ik straks dood zal zijn,
 de liefste niet meer zie,
 en niet meer breken zal het brood
 nog slapen mag met haar,
 verwerpt al wat hij biedt of bood,
 die sluwe vogelaar!

Gedenkt, die deze woorden leest
 mijn makkers in den dood,
 en die hun nastaan 't allermeest,
 in hunnen ramspoed groot,
 gelijk ook wij hebben gedacht
 aan eigen land en volk.
 Er komt een dag na elken nacht,
 voorbij trekt ied're wolk.

Ik zie hoe 't eerste morgenlicht
 door 't hooge venster draalt -
 Mijn God, maak mij het sterven licht,
 en zoo ik heb gefaald,
 schenk mij dan Uw gena,
 opdat ik heenga als een man,
 als 'k voor de loopen sta.

TEKST BIJ HET DERDE GEDICHT.

CHANA

Niet alleen in Nederland hebben de bezetters de Joodse medemensen vervolgd; zij zijn uit alle gebieden van Europa weggesleept en vermoord in de concentratiekampen Auschwitz, Sobibor, Treblinka, Monowitz. Een reeks vernietigingsoorden.
 Dit lijden gaf Nico Wijnen stem in het gedicht:

CHANA

CHANA

Dochter van Rachel en van Micha
 de zoon van Esther en Samuel
 een zoon van Levi en Thamara
 uit Mirjam geboren
 de vrouw van Daniel
 verwekt in Hanna's schoot

Een lange rij
 Chana
 en allen zijn zij dood
 omgekomen
 in Auschwitz
 Birkenau Sobibor Monowitz
 een sterven overal

Ben niet met woorden
 weer te geven moorden
 Chana
 en onnoembaar is hun getal

ELLEN VOGEL

TEKST BIJ HET EERSTE GEDICHT

LEO VROMAN

VREDE.

De oorlog is voorbij. Het is weer vrede.
 Zij, die de Duitse en Japanse kampen hebben overleefd, zijn terugge-
 keerd naar hun landen.
 Maar nooit zal voor hen de oorlog, de terreur, de vernietiging, de
 vernedering voorbij zijn.
 Het verleden is onontkoombaar.
 De oorlog zal voor hen nooit een verleden tijd worden.
 Dit ervaren is door Leo Vroman; zelf jaren lang gevangen in een Ja-
 pans kamp; schrijnend verwoord in het gedicht:

VREDE.

Komt een duif van honderd pond,
 een olijfbom in zijn klauwen,
 bij mijn oren met zijn mond
 vol van koren zoete vrouwen,
 vol van kirrende verhalen
 hoe de oorlog is verdwenen
 en herhaalt ze honderd malen:
 alle malen zal ik wenen.

Sinds ik mij zo onverwacht
 in een taxi had gestort
 dat ik in de nacht een gat
 naliet dat steeds groter wordt,
 sinds mijn zacht betraande schat,
 droogte blozend van ellende
 staan bleef, zo bleef stilstaan dat
 keisteen ketste in haar lenden,
 ben ik te dicht en droog van vel
 om uit te zweten in gebede,
 kreukels knijpend evenwel,
 en ' vrde ' knarsend, ' vrde, vrede.

Liefde is een stinkend wonder
 van onthoofde wulpsigheden
 als ik voort moet leven zonder
 vrede, Jesus Christus, vrede;
 want het schurende geluid
 waar ik van mijn lief mee scheidde
 schrikt mij nu het bed nog uit
 waar wij soms in dromen beiden
 dat de oorlog van weleer
 wederkeert op vilten voeten,
 dat we, eigenlijk al niet meer
 kunnend alles, toch weer moeten
 liggen rennen en daarnaast
 gillen in elkanders oren,
 zo wanhopig dat wij haast
 dromen ons te kunnen horen.

Mag ik niet vloeken als het vuur
 van een stad, sinds lang herbouwd,
 voortrolt uit een kamermuur,
 rondlaait en mij wakker houdt?
 doch het versgebraden kind,
 vuurwerk wordend, is het niet
 wat ik vreselijk, vreselijk vind:
 het is de eeuw dat niets geschiedt,
 nadert eensklaps, midden door een huis, een toren
 is komen te staan van vuil, lang vergeten keldermodder, snel onbruik-
 baar wordend huisraad, bloedrode vlammen en vlammend rood bloed,
 de lucht eromheen behangen met levende delen van dode doch aardige
 mensen, de eeuwenlange stilte voordat het verbaasde kind in deze
 zuil gewurgd wordt en reeds de armpjes opheft.

Kom vanavond met verhalen
 hoe de oorlog is verdwenen,
 en herhaal ze honderd malen:
 alle malen zal ik wenen.

TEKST BIJ HET TWEDE GEDICHT

NICO WIJNEN

Het concentratiekamp Natzweiler is voor al degenen, die daar als
 " Nacht und Nebel " gevangenen waren, al evenzeer een onuitwisbare
 herinnering geworden.

De Franse regering heeft dit kamp tot nationale herdenkingsplaats
 gemaakt.

Er staat een prachtig monument bij, voorstellende een gevangene
 opstijgende in een vlam, een vlam die tevens een uitwaaiende vlag

is.

Dit monument houdt het beeld vast van dat wat in het kamp is gebeurd. Nico Wijnen, na de bevrijding teruggekeerd in dit kamp, geeftaan het beleven daarvan uitdrukking in zijn gedicht:

NATZWEILER

Omhooggeheven
omsloten door een vlam
een naar de hemel reikende vlam
verrijst de magere gevangene
gedragen op de golf van de vlam
een zegevierend vaandel nu
een vlag
omhoog

Tot op het bot verbleekt
ligt daar de herinnering
wat rest van Nacht und Nebel
Natzweiler
een skelet van gisteren

Nu nestelen weer ooievaars in de Elzas.

TEKST BIJ HET DERDE GEDICHT

WIM SCHULTE NORDHOLT

IN MEMORIAM KONINGIN WILHELMINA

Koninklijke Hoogheid: Prinses Juliana.

Wij allen mogen heden hier de gast zijn van U en Uw echtgenoot. Het toont aan hoe hecht de band is tussen Uw Koninklijke Familie en het verzet.

Koninklijke Hoogheid.

In die donkere jaren van de bezetting was het de stem van Uw Moeder onze onvergetelijke Koningin Wilhelmina, die vanuit Londen sprekende voor de radio, ons steeds weer de moed gaf de strijd voort te zetten. Toen Zij op 28 november 1962 overleed was de dichter Wim Schulte Nordholt voor het geven van gastcolleges in de Verenigde Staten. Daar hoorde hij van het overlijden van Uw Moeder, Koningin Wilhelmina. Alles wat door hem heen ging bij het vernemen van dit droeve bericht heeft hij vastgelegd in een aan Haar gewijd gedicht.

Een eerbetoon aan Uw Moeder.
Ook de " Moeder van het Verzet ".

Het gedicht vertolkt zó juist datgene wat het gehele Nedrlandse
Verzet toen heeft gevoeld, dat ik daarmee wil besluiten.
Het is het gedicht:

IN MEMORIAM KONINGIN WILHELMINA

Ach God, is Wilhelmina dood?
Die vrouw was groot,
groot en sterk; in al dat bont,
in al die jassen daar zat een ziel
van zuiver staal en vol met God.

Daar zat een zender die witte golven
uitzond in onze duisternis
toen het Godvergeten gespuis
tierde en moordde in Nederland.

Wat had ik graag langs de weg gestaan
en de hoed gelicht voor de laatste maal
met mijn laatste eer en bijna gehuild
de dag dat mijn oude Koningin
in Delft in de kerk begraven wordt.

Maar ik loop over straat in een vreemde stad
met mijn ogen gedroogd en recht voor mij uit
in het licht van het grote verleden gehuld
nog eenmaal bezield met haar zekerheid.

En als ik de krant uit Nederland krijg
knip ik het statie-portret er uit
waar ze zit als een oude tovervrouw,
een voorouderbeeld, een Moedergodin
mild van vermoeide Majesteit,
steil en doodstil, en dat hang ik hier op.

En soms als ik dan door de kamer loop
sta ik er onbestemd voor stil
en bid een gebed tot de oude God
die bij Nederland en Oranje hoort,
bij de vrijheid waarin wij geboren zijn.

HET GEESTESMERK VAN HET NEDERLANDS VERZET

Wie zijn wij? Wij Nederlanders? Dat is de vraag die ik U allen voor wil leggen, die mij zelf al een leven lang bezig houdt, misschien al vanaf de schooljaren toen ik de nationale liederen leerde en mij werd ingeprent dat wij een bijzonder volk waren met een bijzondere god.

God, Nederland en Oranje, een drievoudig snoer dat niet licht verbroken wordt. Ik hoor nog de tremor in de stem van de meester als hij die woorden uitsprak. Misschien ook vanaf de tijd dat ik als een jongen in de hei lag en luisterde naar de wind en naar de wolken keek, of dat ik op "oude, onvergetelijke winterdagen", om met de dichter te spreken, over het ijs gleed, tussen het rode riet, en dacht dat er niets zo schoon en niets zo volmaakt was als dat landschap om mij heen. In elk geval wel vanaf de tijd dat de oorlog begon en mijn heroïek en mijn jongensdromen geconfronteerd werden met een barre werkelijkheid in een identiteitscrisis die mijn enkelheid verre te boven ging.

Wie zijn wij, wij Nederlanders? Wat is er zo bijzonder aan ons? Ik ben er nog altijd mee bezig, met die vraag naar de Nederlandse aard, naar het Nederlandse geestesmerk. Omdat ik zo nu en dan, voor kortere of langere tijd, in Amerika vertoef, en daar wel eens gevraagd werd om over Holland te spreken, en dan natuurlijk in aanraking kwam met de aardige en dwaze stereotypen die buitenlanders over ons koesteren, ben ik er nog meer bij bepaald. En in dit jaar 1980 ben ik helemaal met mijn neus op de identiteit gedrukt, want al een paar keer heb ik er over mogen spreken, en één keer werd ik zelfs gevraagd om in mijn dierbare vaderstad Zwolle te vertellen wat mij aan haar bindt, een bijzondere identiteit, wel Nederlands maar bepaald niet Hollands.

Zo blijf je betrokken bij een probleem waarvan ik denk dat het in onze tijd van welvaart en verwarring veel mensen helemaal niet meer schelen kan, omdat ze in andere kaders denken van structuren en verwachtingen, omdat ze in een cultuurpatroon geraken en geloven dat steeds internationaler, commerciëler en oneigenlijker wordt. Wat is dan nog Nederlands in een wereld van beweging en geluid, onrust en geweld als in de ergste science fiction?

Kunnen wij nog zeggen of en hoe en waarom wij bij elkaar horen? Zijn wij een natie? Waarom? Natie is een begrip dat pas in de Romantiek gevormd is en toen bepaald werd geacht door zekere factoren zoals afkomst en landschap en religie en taal, allemaal waardevolle en toch in dit verband betrekkelijke dingen. Afkomst: wij geloven goddank niet meer dat wij een bijzonder volk zijn, mensen "wien Neerlands bloed door d'aadren vloeit van vreemde smetten vrij". Wij zijn in wezen "a nation of immigrants", een toevluchtsoord voor Joden en Hugenoten, een smeltkroes met schotjes, een vrijplaats en niet het "nakroost dier gespierde braven".

sinds de Bataven is er heel wat buitenlands bloed in ons systeem gemengd.

Landschap: wie van ons weet niet wat de waarde ervan is, dichters hebben dat dikwijls uitgesproken:

Mijn hart wou nergens tieren
en nergens vond het vree
dan tussen uw rivieren
nabij uw grote zee (Boutens)

of:

Denkend aan Holland
zie ik brede rivieren
traag door oneindig
laagland gaan (Marsman).

Maar het is natuurlijk het landschap van de hele Noordduitse laagvlakte, waar door toeval dit stuk is uitgesneden, met zeer toevallige grenzen in het Oosten en Zuiden, met generaliteitslanden omdat onze vaders een bruggehoofd wilden naar het Zuiden, maar zonder Vlaanderen, omdat het Amsterdamse handelsbelang Antwerpen wilde afsnijden.

Religie: het is vaak gezegd dat onze natie gestempeld is door het preciese Calvinisme, maar ten tijde van de opstand was de grote meerderheid van ons volk nog niet voor de nieuwe leer gewonnen, en toen ze dat, zeg een eeuw later, eenmaal was, was de geestelijke elite juist niet zo precies meer, maar rakkelijk, met een beroep op Erasmus en Coornhert, Nederlandse tegenspelers van Calvijn. Sindsdien zijn wij verdeeld gebleven, zalig en onzalig verzuild.

Taal: hoe groot het goed van de taal is dat weet ieder die lange tijd in de vreemde vertoefd heeft, taal is wezenlijk. Misschien mogen we zeggen dat onze taal uitdrukking is van ons volkskarakter, met veel geschraap in de keel en veel heldere klanken, ei's en ui's, en veel verkleinwoorden. Maar het is ook de taal van vijf miljoen Belgen, het is alweer geen exclusief bezit.

Maar wat dan, wat maakt ons tot Nederlanders? Er is natuurlijk nog een antwoord: onze gezamenlijke geschiedenis.

Wij zijn een natie geworden, laat in de tijd, toen Engeland en Frankrijk allang bestonden, door een samenloop van omstandigheden. Aanvankelijk gelegen in een drassige uithoek van Europa werd ons land een centrum toen het Europese, economische zwaartepunt zich verplaatste van het Oosten naar het Westen, van de Middellandse Zee naar West-Europa. We werden een natie, langzamerhand, en anders dan de besten onder ons bedoelden: de eenheid der 17 gewesten die Willem van Oranje wilde, faalde, de Vlaamse steden die zich bij de Unie van Utrecht aansloten, moesten buigen voor Parma. Wij werden een natie, onzeker, onenig, een Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden, die Jan de Witt nog graag de zeven verenigde republieken noemde, geleid door het dominerende Holland. Alleen onder druk werd dit volk van

kooplieden en ketters, van aartsindividualisten, tot een eenheid gesmeed, telkens rondom Oranje, in 1572 en in 1672, in 1747, in 1813, in 1940.

Met veel verdeeldheid daar tussendoor. Toen de burgerij en Oranje elkaar mister elkaar voorbij liepen, ik bedoel in de tijd van de Patriotten, die eerste nationale volksbeweging in onze geschiedenis, toen werd het burgeroorlog en de ondergang volgde. Maar wat toen mislukte slaagde later: Thorbecke's grondwet bezegelde het verbond van Oranje en de burgerij dat de basis van ons nationale bestaan werd.

In die tijd, de vroege 19de eeuw, werd ons nationale bewustzijn verdiept en versierd met meer dan dynastieke saamhorigheid. In de ban van de Romantiek voelden wij ons bloed kloppen en begonnen wij op ons gouden verleden te pochen - terwijl wij de tekenen daarvan in naam der Vooruitgang, zoveel mogelijk vernietigden! In een nog altijd door Holland gedomineerd nationaal besef, waar de overige provincies maar mee moesten doen, werden de liederen gemaakt die ik op school leerde zingen: zij zullen het niet hebben, wij willen Holland houden, 't is plicht dat iedere jongen en meer van dat soort overspannen teksten. Maar er was ook een enkeling, zoals de niet-Hollandse, maar Overijsselse, Zwolse dichter Potgieter, die fijner aangaf wat het betekende om Nederlanders te zijn, zij het in de toon des tijds:

Grauw is uw hemel en stormig uw strand,
Naakt zijn uw duinen en effen uw velden,
U schiep Natuur met een stiefmoeders hand -
Toch heb ik innig u lief, o mijn Land!

Al wat gij zijt is der Vaderen werk;
Uit een moeras wrocht de vlijt van die helden,
Beide de zee en de dwingeland te sterk,
Vrijheid een tempel en Godsvrucht een kerk.

Blijf wat ge waart, toen ge blonkt als een bloem,
Zorg dat Europa de zetel der orde
Dat de verdrukte zijn wijkplaats u noem',
Land mijner Vaadren, mijn lust en mijn roem!

En wat de donkere toekomst bewaart,
Wat uit haar zwangere wolken ook worde,
Lauwren behoren aan 't vlekloze zwaard,
Land, eens het vrijst en gezegendst der aard.

Potgieter schreef dat gedicht toen hij in Zweden verbleef. In den vreemde hunkerde hij naar Holland. Liever Holland dan heimwee.

Een moderne dichter, Leo Vroman, ook in den vreemde, in Amerika, heeft het net andersom gezegd: Liever heimwee dan Holland. Zijn liefde tot zijn land is ambivalent, hij denkt vaak aan het gras rondom Gouda, maar hij blijft in de steenwoestijn van Brooklyn wonen. En waarom? Omdat Holland hem te klein is:

Want Holland is donker en klein.
Eén lichtroze koningin
kan er maar stijfjes in
als haar slepen niet te lang zijn.

Wie er praat blaast in iemands gelaat;
 wie gebaart geeft iemand een slag.
 Men schrikt van iedere lach,
 nabijheid verwarrend met haat.

Neen, zelfs tasten om heide en strand,
 - en al sluit ik krampachtig de oren
 om nog Hollandse stormen te horen -
 heb ik toch liever heimwee dan Holland.

Het is een telkens terugkerend thema: ons land is te klein, letterlijk en geestelijk, dat is een waarneming die de eeuwen door gedaan is, een stereotype.

Vreemdelingen zien het, zo Sir William Temple, die ons land zo scherp waarnam in de 17e eeuw: "In het algemeen schijnen alle verlangens en hartstochten wat koeler en trager te werken dan in andere landen, de hebzucht uitgezonderd". En John Adams, de eerste Amerikaanse gezant in Nederland, in de 18e eeuw: "There is a general liveness arising from the incessant contemplation of stivers and doits".

Wij zijn een handelsland, open voor de hele wereld, ondernemend en zonder te veel scrupules, en toch tegelijk zo angstvallig, alles berekenend tot op de laatste centimeter, het laatste procent, de laatste cent. Dat is al zo vaak gesignaleerd, vooral door dichters. Er zou een heel aardige bloemlezing te maken zijn niet van nationale maar van anti-nationale gedichten. Daar zou De Genestet in staan met zijn land van mest en mist, en Slauerhoff die in Nederland niet wilde leven, in Nederland niet wilde sterven, en Henriëtte Roland Holst: Wat zijt gij klein Nederland! en zo nog veel meer.

Wij zijn te klein, wij allen denken dat wel eens. En er is daarom iets ambivalent in ons nationale besef, iets koppigs en betweterigs aan de ene kant, op het kleine erf van onze moralistische zekerheden, iets schuchters en onzeker anderzijds. Zeker en onzeker zijn wij. "Wat kan men doen om een Hollander van mening te laten veranderen?" vroeg de Spaanse gezant, de hertog van Baeña aan een vooraanstaande Haagse politicus. En het antwoord "fired at me like a pistol shot" was: niets, absoluut niets. Zeker en onzeker. Zoals een cabaretier zing: Want een Hollander die wordt daar zenuwachtig van, van alles namelijk wat zijn zekerheden aantast. We kijken naar ons zelf, we lachen wat, dat helpt. Om nog een cabaretier te citeren (want de kleinkunst herkent de kleinheid):

Dat is voor 't idee van Neerlands roem en taal
 Maar wie betaalt het pakkie van de vice-admiraal.

Dat is de kleine man. Er is in onze kleinheid soms bijna iets vertederends, zoals in de verhalen van Heyermans en Carmiggelt. Ja sterker nog, er is iets zuivers in, iets reëls. Onze Romantiek is eigenlijk nooit helemaal echt geweest, wij kennen niet de bravour van de buurlanden, wij hebben geen Arc de Triomphe en geen Siegersallee, en onze leeuwen hier en daar zijn veel kleiner dan die op Trafalgar Square.

Wij gebruiken de monumenten die we hebben ook heel alledaags, het voorbeeld op de Dam is duidelijk. Wij doen gewoon en vinden dat al gek genoeg, en misschien is het dat ook wel. Hoe tekenend is de taal!

Een Amerikaanse historicus, Michael Kammen, heeft onlangs getracht het Amerikaanse volkskarakter te benaderen door te spreken van "a people of paradox", alleen paradoxaal kon men, bedoelde hij, iets begrijpen van zijn volk, van de spanning tussen idealisme en realisme, eenheid en verscheidenheid daar enz. Maar ik denk dat elke poging om een natie te definiëren met paradoxen moet werken, en de onze, hier in Nederland is, denk ik, deze: in onze kleinheid zijn wij pas groot. Wij missen heroïek, hoogte en diepte, geheel anders dan de Duitsers hebben wij nooit een grote filosofie gehad, en ook in een abstraherende kunstvorm als de muziek hebben wij zelden geëxcelleerd.

Wij waren eerder mensen van het oog dan van het oor, geboeid door het kleine, het bereikbare, het zichtbare. Daarom hadden we al vroeg zulke goede verzamelaars, zulke goede natuur-onderzoekers, zulke mensen als Jan Swammerdam en Anthonie van Leeuwenhoek, die in de kleinste verschijnselen der schepping God's grootheid zagen. En wij blonken bovenal uit, iedereen weet het, in de schilderkunst. Waarom? Waarom is de ene natie groot in deze kunst, de ander in die? Vraag mij niet dat te verklaren. Maar sta mij toch één opmerking toe: ik denk dat de handelsgeest een buitengewone stimulans is voor de bloei der beeldende kunsten. Ik werd mij dat bewust toen een vriend, die zeer wel gevaren was in zaken, mij vertelde hoe zijn vader hem altijd had voorgehouden: als je wat worden wilt in de handel, jongen, koop nooit iets met je oren, maar alleen met je ogen. Natuurlijk, het is geen verklaring, maar toch een suggestie van een connectie die bijv. ook zou opgaan voor de Italiaanse steden van de Renaissance.

Maar daar waren heuvels en helden, daar was een heroïsch verleden en dat hadden wij niet. Wij konden nooit herboren Romeinen worden, hoogstens Bataven en dat was maar kunstmatige Romantiek. Onze kunst kende geen Arcadische landschappen en Homerische helden, maar als hoogtepunten het laantje van Middelharnis en het melkmeisje van Vermeer. Laurens Alma Tadema, die de Romeinen wilde laten herleven, kon alleen kopers vinden onder de Engelse aristocratie en werd zelf één van hen, Sir. Maar Breitner schilderde de stad Amsterdam, de schemer en sneeuw in de donkere straten, en de gewone mensen daarin.

Bij ons geen barok, geen grandezza, niets van wat b.v. de Italianen zo schitterend hebben, we hebben er niet eens woorden voor, show, display. Bij ons ingetogenheid, vergelijk maar de Herculische Christus van Rubens met de Heiland van Rembrandt's Honderd guldenprent, temidden der Amsterdamse armen, Joden en Jodengenoten.

In onze kleinheid schuilt onze grootheid, laten we liever zeggen, liever hopen, onze menselijkheid. Op zijn best dan, soms, onze verdraagzaamheid, onze

saamhorigheid, soms, als het er werkelijk op aan komt, zoals in 1940. Dan bezinnen we ons op wie we zijn, op ons geesteswerk. En dan breiden we de paradox uit en zeggen: wij zijn onszelf in onze openheid. Wij, op een kruispunt van Europa, waar alle handelswegen, alle geestelijke bewegingen samenkomen, staan voor alles open, in een land zonder natuurlijke grenzen, zonder bergen die het uitzicht belemmeren, open onder de hemel.

Wat moet ik meer zeggen, in zo'n generaliserend onderwerp als dit zijn er geen definities en geen conclusies te geven. Liever eindig ik met een paar geheel persoonlijke opmerkingen. De eerste is deze: als ik denk over mijn land, denk ik, net als de dichters die ik noemde, allereerst aan het water en de wolken. Het is waar, dan kan ik, rijdend over de dijk langs de rivier, vol trots denken dat dit het enige land is dat door de mensen zelf gemaakt is. En dat is groots: In onze waterschappen liggen de wortels van onze democratie, in onze polders is onze orde gegeven, het hele Mondriaan-patroon van ons kleine, gerieflijke leven. Maar niet alles wat ik dan zie is op mensenmaat en door mensen gemaakt. Als ik omhoog kijk, zie ik de wolken, zoals de psalmist de bergen zag. Om met de dichteres te spreken:

De lijnen van uw land en van uw water
 wekken in ons onpeilbare gedachten,
 verlengen zich tot eindeloos begeren.
 Onze ogen proeve 'iets groots en daarvan gaat er
 een trek van grootheid door ons geestes-trachten
 en zijn wij thuis in grenzeloze sferen.

En nog een ander verhaal. Een paar jaar geleden heb ik een droom gehad die ik nooit meer vergeet, die ik trouwens ook direct opgeschreven heb. Ik was weer in de gevangenis - een thema dat de dromen van onze generatie nu eenmaal vervult - en ik stond met mijn mede-gevangenen op het appèl en wij moesten, zoals steeds "abzählen". Maar de man die tegenover ons stond was niet een Duitse bewaker maar de Franse leraar die ik op de middelbare school had gehad en die een beruchte NSB-er was geworden. En in mijn droom stond hij vlak voor me en vroeg me opeens: En wat is het nou eigenlijk wat jullie tot Hollanders maakt? En ik antwoordde: de wind in de bomen. En toen werd hij woedend en schreeuwde: dat is onzin, er moet iets anders zijn dat je niet zeggen wilt. En ik zei: Ja, dat wij en de Joden bij elkaar horen.

Lieve Vriendinnen en Vrienden.

Voor de microfoon in de Wintertuin van Kras zei Hennie Ritter het al: Jullie hebt ons wel overrompeld met die prachtige kado's.

Wij, d.w.z. de echtgenotes van alle bestuursleden, willen er daarom in deze Natzweiler Berichten nog één keer op terugkomen.

Wie op het idee is gekomen, wie het heeft gekocht, of vervoerd of aangeboden, doet er voor ons in de eerste plaats niet toe.

Voor ons is het belangrijkste dat, zoals ons werd verteld, iedereen heeft bijgedragen aan de geschenken.

Daarom, ook namens onze mannen, aan wie dit via ons als waardering voor hun werk toekomt, zeggen we iedereen heel hartelijk dank.

Koosje Bouwense Annie Boverhuis
 Helen Planjer Hennie Ritter
 Lydje Santman Mimi Wijnen
 en Bobby Holleman.

NOGMAALS LONDEN 1940 - 1945

Op mijn artikel " Londen 1940 - 1945 " in Natzweiler Berichten nr.45 kreeg ik een reactie van Dr.L. de Jong, waarbij hij mij mild doch niettemin ferm op de vingers tikte.

Natuurlijk heeft Dr. de Jong (onder ons toch beter bekend als Lou de Jong) gelijk voor wat betreft de periode " Londen 1940 - 1945, al was dat voor ons gevoelsmatig moeilijk te accepteren.

Het schrijven van Dr. Lou de Jong, gedateerd 1 oktober 1980 en getiteld " Bauke over het Englandspiel " is zeer verhelderend en verklaart veel. Het heeft dan ook veel van mijn " slechte " gedachten weggenomen. Want zoals bij jullie waarschijnlijk wel bekend was: " Bauke geloofde er ... ja juist ... geen barst van ".

Helemaal gelukkig was ik echter toch niet en in mijn antwoord aan Dr. de Jong heb ik dat voorzichtig kenbaar gemaakt. Hierop ontving ik van Dr. de Jong een antwoord gedateerd 16 oktober 1980 dat bij mij geen enkele twijfel meer overlaat en hopelijk bij jullie ook niet. Het artikel van Dr. Lou de Jong en zijn schrijven van 16 oktober laat ik derhalve gaarne, zeer gaarne hieronder volgen.

Overigens is het natuurlijk volkomen juist dat ik niemand een dienst bewijs door " laatdunkend " te schrijven. En hoewel mijn artikel " Londen 1940 - 1945 " misschien wel die indruk maakte heb ik niemand van de Parlementaire Enquêtecommissie persoonlijk willen beledigen of verdenken. Wel had ik mijn grote twijfels op de werkwijze! Maar ook hierover laat Dr. de Jong geen twijfel bestaan.

Wij kunnen Dr. de Jong niet dankbaar genoeg zijn dat hij zo uitgebreid gereageerd heeft, mijn frustraties in deze zijn grotendeels weggenomen en mag ik hopen bij jullie ook. Het bloedrode waas dat voor mijn ogen kwam als ik aan het Englandspiel dacht, heeft nu nog slechts een heel zacht rose-achtig tintje. En dat dan nog alleen omdat ik mij iedere keer weer redelijk kwaad maak dat volwassen mannen in dergelijke posities in zo'n tijd, zulke blunders kunnen maken. Dr. Lou de Jong geeft het antwoord!

Bauke.

Mr. WILLEM AANTJES

Het heeft wel niets met het voorgaande te maken, maar schrijvende over Dr. L. de Jong is er een bepaalde gedachte-associatie. Echter, ondanks een stapel brieven van de " Natzweilers ", waarvan sommigen een noodkreet zijn, ga ik niet over de affaire Mr. W. Aantjes schrijven. We gaan ons dan onherroepelijk op politiek terrein begeven, en al zijn we dan " ex-politieke " gevangenen, met politiek bemoeien wij ons als Stichting niet. Eèn opmerking - ik meen van Frans de Bor-des - wil ik jullie niet onthouden. Mr. W. Aantjes wacht nu op zijn her-verkiezing als lid van de Tweede Kamer. En aangezien hij toch ook al geridderd is voor zijn grote en heldhaftige verdiensten voor het Vaderland, zal hij ongetwijfeld nu ook onverwijld " Buitengewoon Verzets Pensioen " aanvragen.

Bauke.

RIJKSINSTITUUT VOOR
OORLOGSDOCUMENTATIE

Postbus 19769 - 1000 GT AMSTERDAM
 HERENGRACHT 474 - AMSTERDAM-C

REF. dJ/H TELEFOON: 24 33 12 DATUM 1 oktober 1980

Bauke over het Englandspiel

Graag wil ik met een enkel woord ingaan op het artikel van Bauke in de Natzweiler Berichten no. 45, "Londen 1940-1945", hoofdzakelijk gewijd aan het z.g. Englandspiel.

De in dit artikel geuite beschuldiging houdt in dat dit Spiel wel degelijk gevolg is geweest van opzet van onze Britse bondgenoten en dat (Bauke citeert een bewering van M.H. Brave-Maks in haar boek "De koningin in Londen") "de Nederlandse regering in Londen al vijf maanden na het begin van het Englandspiel op de hoogte was dat de eerste agenten hun arrestatie tegemoet waren gesprongen."

Ik heb het boek van mevrouw Brave-Maks gelezen. Het bevat terzake geen enkel gegeven dat men als bewijs mag opvatten. Zij citeert op pag. 80 een brief d.d. 13 augustus 1942 van Captain Seymour, door haar ten onrechte aangeduid als "de toenmalige chef van SIS", de Secret Intelligence Service oftewel Military Intelligence-6 (Seymour was slechts hoofd van de Dutch Section van MI-6), gericht aan de secretaris-generaal van het departement van justitie, mr. J.R.M. van Angeren, en inhoudend de mededeling dat Seymours sectie de verdenking koesterde dat telegrammen, z.g. verzonden door de geheime agenten "Napier", "Cowley" en "Aramis" tussen 3 juli en 11 augustus 1942, in werkelijkheid door de Duitsers waren verzonden. Dat waren zij inderdaad. "Aramis" (t.w. de geheime agent Alblas) was nl. op 16 juli 1942 gearresteerd en "Cowley" en "Napier" (de geheime agenten Ernst de Jonge en Radema) waren op 22 mei 1942 in Duitse handen gevallen. Alle drie deze agenten waren uitgezonden door MI-6 in samenwerking met van 't Sant en MI-6 noch van 't Sant heeft met het Englandspiel iets te maken gehad.

Of Bauke het uitvoerig gedocumenteerde hoofdstuk heeft gelezen dat ik in deel 9 van mijn werk "Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog" aan het Englandspiel heb gewijd, weet ik niet. Onder verwijzing naar dat hoofdstuk handhaaf ik onverkort

mijn opinie dat bij het Englandspiel aan Britse of Nederlandse kant van opzet, van welke aard ook, geen sprake is geweest en dat het Spiel gezien moet worden als een geheel van "kapitale blunders" waarvoor de primaire verantwoordelijkheid ligt bij de Britse Special Operations Executive (SOE), die strikt gescheiden werkte van MI-6.

Bauke schrijft verder met laatdunkendheid over het onderzoek van de "Regeringscommissie van Onderzoek", waarmee hij het zorgvuldige onderzoek bedoelt van de Enquêtecommissie van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, gepresideerd door de latere minister van justitie mr. L.A. Donker - een commissie welke uiteraard volledig los stond van de toenmalige regering. Ik meen het aan de nagedachtenis van mr. Donker verschuldigd te zijn, ernstig protest aan te tekenen tegen de loze verdachtmakingen die Bauke heeft geuit.

Met dit soort verdachtmakingen bewijst Bauke niemand een dienst, en zeker niet de oud-Natzweilers.

Dr. L. de Jong

RIJKSINSTITUUT VOOR
OORLOGSDOCUMENTATIE

Postbus 19769 - 1000 GT AMSTERDAM
 HERENGRACHT 474 - AMSTERDAM - C

REF. dJ/H TELEFOON: 24 33 12 DATUM 16 oktober 1980

De Heer J.B.J. Planjer
 Pauwenlaan 19
D e n H a a g

Geachte heer Planjer,

Veel dank voor Uw brief van 8 oktober die ik bijzonder op prijs heb gesteld. Op een enkel punt wil ik nog even ingaan.

U overschat het kaliber van de mensen die in de sector van SOE werkzaam waren - er waren capabele figuren bij maar ook incapabele. Bovendien wil het militaire apparaat altijd "successen" behalen. De Dutch Section van SOE heeft zich door zijn vermeende successen laten meeslepen, maar dat is in elke oorlog een verschijnsel dat vaak voorkomt.

Wat de Parlementaire Enquêtecommissie betreft: zij was volledig vrij in het bepalen van haar werkwijze en de voorzitter van de bedoelde subcommissie, mr. Donker, heeft in Londen alle vragen kunnen stellen die hij wilde stellen. De Britse regering kon diegenen met wie Donker wilde spreken, niet dwingen om voor hem te verschijnen - één persoon is weggebleven, Colonel Blizard. Ieder zinnig mens zal daar de voor de hand liggende conclusie aan verbinden: Blizard heeft zich als eerste laten bedriegen en hij is dus de direct verantwoordelijke voor het England-spiel. Wat de Engelse "geheime documenten" betreft: neemt U van mij aan dat dat een fictie is. Rapporten van de Dutch Section van SOE zijn uit de onderhavige periode nauwelijks bewaard gebleven en de enige stukken die werkelijk van belang zijn: de gewisselde telegrammen, zijn er niet meer. Alle telegrammen van alle secties zijn helaas kort na het einde van de oorlog vernietigd, niet door SOE zelf (die organisatie was opgeheven), maar door de Britse Intelligence Service die voor al die paperassen geen enkele belangstelling had. Niet alleen zijn dus de telegrammen verdwenen waaruit het falen van bepaalde secties spreekt, maar ook alle telegrammen die op de belangrijke, door SOE behaalde successen slaan. Achter die telegrammenvernietiging moet U geen enkel sinister motief zoeken - het is gewoon een administratieve stomiteit geweest.

Desgewenst kunt U ook deze brief in Uw volgend nummer opnemen.

Met vriendelijke groeten,

K.L.J.
 Dr. L. de Jong

RAAD VAN OVERLEG: STICHTING 1940 - 1945

- Bespreking nota: " Recht op buitengewoonpensioen"-

Op 25 januari besprak de Raad van Overleg een nota m.b.t. tot dit onderwerp.

Er werd toen, aldus de voorzitter, een eerste paal geslagen: " sluit de wet voor licht verzet en aanvaardt alleen intensief verzet als verzet ".

Een onderscheid waar allen mee accoord gingen.

Op 8 maart 1978 werd opnieuw in de Raad van Overleg over dit onderwerp gesproken.

De Raad van Overleg gaf over deze " discussie-nota " de volgende mening: - aanvaardt alleen intensief verzet als verzet;

bouw het lichte verzet af (sluiting bijvoorbeeld per 1. 1. 1980)

geen leeftijdsgrens voor het aanvragen van buitengewoon pensioen;

algemene sluitingsdatum per 1. 1. 1985.

De heer Groot Roessink had in die vergadering zijn bedenkingen tegen gedeeltelijke of algehele sluitingstermijnen.

" Er valt over te praten. De vraag is of bezwaar en beroep mogelijk blijft ".

Tijdens de daarop volgende vergadering van de Raad van Overleg (14 juni 1978) merkt de voorzitter m.b.t. de nota " verzetscriteria " op, dat dit een discussie-stuk is van het secretariaat van de Centrale Hoofdbestuurscommissie en als zodanig door de diverse besturen behandeld is. " Het is de bedoeling ", aldus de voorzitter op 14 juni 1978, " dat er een definitieve nota komt voor een bespreking met de Buitengewone Pensioenraad. Als deze afwijkt van de gedachten die leven in de Raad van Overleg, zal deze aan de Raad van Overleg worden voorgelegd ".

Op 24 april 1978 werd de nota verzetscriteria waarbij gevoegd was het standpunt van de Raad van Overleg behandeld in het Hoofdbestuur. Het Hoofdbestuur besloot oen het volgende:

- a. criteria zo scherp mogelijk stellen en (indien mogelijk) laten ingaan per 1 januari 1980.
- b. zoeken naar anti-cumulatiebepalingen ingaande bij het bereiken van de 65-jarige leeftijd.
- c. sluitingstermijn 1 januari 1985 zonder antihardheidsclausule.

Op basis van het besluit van het Hoofdbestuur werd een nota gemaakt voor bespreking met de Buitengewone Pensioenraad.

Deze nota werd op 12 december 1978 ter kennisneming toegezonden aan de Raad van Overleg.

De nota week op één punt af van het standpunt van de Raad van Overleg, namelijk b. : zoeken naar anti- cumulatiebepalingen ingaande

bij het bereiken van de 65-jarige leeftijd ".

In de vergadering van de Raad van Overleg werden hierover dan ook, bij monde van de heer Groot Roessink, bezwaren tegen gemaakt. In de notulen van de vergadering van 28 februari 1979 werd dan ook melding gemaakt van het volgende standpunt van de Raad van Overleg: " De Raad van Overleg is van mening, dat verkregen rechten niet mogen worden aangetast en dat van de zijde van de Stichting 1940 - 1945 geen suggesties in die richting moeten worden gedaan ".

Hieraan is gevolg gegeven. In de nota, die naar de Staatssecretaris van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk is gegaan wordt door de Buitengewone Pensioenraad een opmerking gemaakt over de toekenning van de pensioenen voor boven 65 jarigen.

In de vergadering van de Raad van Overleg van 28 februari 1979, merkte de heer Groot Roessink tevens op, dat de " groep van der Heul tegen het invoeren van een sluitingstermijn blijft ".

In de definitieve nota, die in juni 1979 aan de Staatssecretaris is gezonden is niet als standpunt van de Stichting en Buitengewone Pensioenraad weergegeven, dat er een sluitingstermijn in de Wet moet komen, maar een voorstel om na een redelijke termijn (twee jaar) " na te gaan of er aanleiding is een termijn te stellen aan de mogelijkheid tot het indienen van eerste aanvragen ".

Per schrijven d.d. 25 september 1980 ontving de Stichting 1940 - 1945 (en de B.P.R.) van de Staatssecretaris van C.R.M., Mevrouw Kraayeveld-Wouters een reactie op die door de Stichting 1940 - 1945 en B.P.R. gezamenlijk ingediende nota: " Recht op Buitengewoon Pensioen ". De Staatssecretaris, die in grote lijnen met de inhoud van de nota accoord gaat, stelt in haar schrijven voor tevens een sluitingstermijn in de Wet op te nemen en vraagt deswege, op zeer korte termijn, de zienswijze van de Stichting 1940 - 1945. Afschrift van dit schrijven d.d. 25 september 1980 van de Staatssecretaris van C.R.M., Mevrouw Kraayenhof-Wouters, treft u hieronder aan:

" Naar aanleiding van uw mij toegezonden gezamenlijke nota ' Het recht op buitengewoon pensioen ' deel ik u het volgende mee.

Zoals u bekend is wordt momenteel een aantal wijzigingen van de Wetten buitengewoon pensioen voorbereid. Overeenkomstig de ook daarbij in het verleden gevolgde werkwijze is de ' Werkgroep buitengewone pensioenen ' bijeen geroepen teneinde over de diverse te wijzigen bepalingen overleg te plegen. Aangezien aanvaarding van de in de hiervorenbedoelde nota neergelegde voorstellen eveneens tot wetswijzigingen zou leiden is ook de inhoud van deze nota in het overleg betrokken. In uw nota hebt u voorgesteld om in de Wet buitengewoon pensioen

" 1940 - 1945 zogenaamde verzetscriteria op te nemen en vervolgens twee jaar na de desbetreffende wetswijziging te bezien of er aanleiding bestaat een termijn te stellen aan de mogelijkheid van het indienen van eerste aanvragen (hierna te noemen 'sluiting van de wet').

Tijdens de bespreking in de werkgroep is op mijn verzoek mede de vraag in overweging genomen of het voorkeur zou verdienen om - indien besloten zou worden tot de opnemng van de verzetscriteria - bij dezelfde wetswijziging de toekomstige sluiting van de wet te regelen. De gedachten gaan er daarbij naar uit om 1 juli 1985 te kiezen als mogelijke sluitingsdatum, in casu een datum liggende ruim 40 jaar na de bevrijding van ons land. Aangenomen mag worden dat, mede gelet op de leeftijdsopbouw van de voormalig verzetsdeelnemers, alle potentiële rechthebbenden vóór die datum een aanvraag om een buitengewoon pensioen kunnen hebben ingediend. Ten aanzien van de onderhavige punten is daarop door de Werkgroep besloten elk der gesprekspartners in de gelegenheid te stellen de ter zake ' in eigen huis ' levende gevoelens en opvattingen te peilen.

Teneinde een voortgang van het overleg over dit onderwerp te bevorderen komt het mij dienstig voor u van mijn zienswijze daaromtrent in kennis te stellen.

In beginsel ben ik bereid uw opvatting over te nemen en te verdedigen dat het opnemen van verzetscriteria in de Wet buitengewoon pensioen aanbeveling verdient teneinde duidelijk te maken welke inhoud moet worden gegeven aan het begrip ' deelnemer aan het verzet '. Het opnemen van deze criteria in de wet zou bij mij evenwel bezwaar ontmoeten indien het effect daarvan zou zijn, dat hieruit een werkelijk rigoureuze beleidsombuiging zou voortvloeien.

Indien het verdere overleg zou leiden tot het voorstellen van het opnemen van verzetscriteria ben ik er voorstander van om tegelijkertijd de mogelijkheid tot het indienen van aanvragen tot een bepaalde datum te limiteren. Er vanuitgaande dat aan een zodanig sluiting op grote schaal bekendheid dien te worden gegeven, opdat potentiële rechthebbenden nog ruimschoots gelegenheid zullen hebben alsnog tot indiening van een aanvraag over te gaan, komt mij de in de Werkgroep gesuggereerde sluitingsdatum van 1 juli 1985 alleszins aanvaardbaar voor.

Het voordeel van een dergelijke ruime termijn, die ook in een grotere spreiding van de nog te verwachten aanvragen zal resulteren, pleit er voor om het opnemen van deze sluitingsdatum bij de thans in voorbereiding zijnde wetswijziging voor te stellen.

Overigens deel ik u mede dat, ook indien bij nadere overweging zou worden besloten af te zien van het opnemen van verzetscriteria in de Wet buitengewoon pensioen, het vaststellen van de hierbovengenoemde sluitingsdatum voor de indiening van aanvragen krachtens deze wet - hetzelfde geldt uiteraard voor de Wet buitengewoon pensioen zeelieden-oorlogsslachtoffers - naar mijn mening

" bij het thans in voorbereiding zijnde wetsontwerp aanbeveling verdient. Voor de goede orde merk ik, wellicht ten overvloede, nog op, dat het opnemen van een sluitingsdatum naar mijn opvatting uitsluitend inhoudt het niet meer in behandeling nemen van aanvragen van personen, die vóór de bedoelde datum nimmer een beroep op de beide genoemde wetten hebben gedaan.

Ik zal het op prijs stellen uw zienswijze omtrent het vorenstaande op zeer korte termijn te mogen vernemen ".

Per schrijven d.d. 3 oktober 1980 ontvingen de leden van de Raad van Overleg van de Stichting 1940 - 1945 een afschrift van de bovenstaande brief van de Staatssecretaris van C.R.M.

De Stichting 1940 - 1945 deelde de leden van de Raad van Overleg mede, dat zij om aan het verzoek van de Staatssecretaris te voldoen (namelijk, het geven, op zeer korte termijn, van de zienswijze van de Stichting 1940 - 1945) zij het op prijs zou stellen zo spoedig mogelijk de schriftelijke reacties van de leden van de Raad van Overleg te ontvangen.

Zij bood tevens de mogelijkheid, indien de leden van de Raad van Overleg dit zouden willen, een extra vergadering aan dit onderwerp te wijden.

Namens de voor de " Vriendenkring van Oud-Natzweilers " in de Raad van Overleg zitting hebbende leden werd aan de Stichting 1940 - 1945 de volgende reactie gezonden:

1. Naar onze mening dient de Raad van Overleg op het standpunt te staan: " Dat de verkregen rechten niet mogen worden aangetast en dat van de zijde van de Stichting 1940 - 1945 geen suggesties in die richting moeten worden gedaan.
2. Dit betekent dat de Stichting 1940 - 1945 zich zeer beslist moet verzetten tegen het opnemen van verzetscriteria in de Wet Buitengewoon Pensioen. Immers hiermee begeeft men zich op een uiterst glibberig pad vol valkuilen en valstrikken. Een aanvraag B.P. is veelal te complex dat deze aan de hand van vooraf bepaalde verzetscriteria zou kunnen worden beoordeeld. Ieder aanvraag B.P. moet op haar eigen merites worden beoordeeld.
3. Dit betekent ook dat de Stichting 1940 - 1945 zich evenzeer moet verzetten tegen het invoeren van een sluitingsdatum. Ook hier geldt dat steeds weer moet worden gezien of de aanvraag B.P. ongeacht de leeftijd van de aanvrager (ster); al dan niet een geldige is.
4. Voor het geheel geldt dat er geen enkele dwingende reden is waarom voorgestelde wijzigingen in de wet buitengewoon pensioen zouden moeten worden opgeneomen.

Op 5 november 1980 heeft de Raad van Overleg een extra vergadering aan dit onderwerp gewijd. Na een zéér intensieve gedachtenwisseling

kwam men tot het volgende resultaat:

1. MET BETREKKING TOT EEN SCHERPERE FORMULERING VAN DE VERZETSCRITERIA:

- a. Alle leden van de Raad van Overleg kwamen tot de conclusie dat een scherpere formulering van de verzetscriteria gewenst is.
- b. De namens de " Vriendenkring van Oud-Natzweilers " in de Raad van Overleg zitting hebbende leden zijn echter bij hun mening gebleven, dat deze scherper geformuleerde verzetscriteria niet in de Wet opgenomen moeten worden, maar slechts " intern " bij de Stichting 1940 -1945 dienen te worden gehanteerd.
- c. De overige leden van de Raad van Overleg hadden geen bezwaar er tegen dat deze scherper geformuleerde verzetscriteria in de Wet worden opgenomen.

2. OPNAME IN DE WET VAN SLUITINGSDATUM:

- a. De meningen hierover waren meer genuanceerd. De ene helft van de leden van de Raad van Overleg heeft bezwaar tegen opname van een sluitingsdatum in de Wet; de andere helft van de leden heeft daar geen moeite mee.
- b. De voorzitter van de Raad van Overleg deelde mee, dat het Hoofdbestuur van de Stichting 1940 - 1945 aan de hand van deze in de Raad van Overleg gevoerde bespreking zijn standpunt opnieuw zal bezien.

Red.

J. B. V L A M

Soc. Commissie N.V.E.P.G.

I C O D O.

Het regeringsstandpunt inzake de adviezen van het Werk-en Advies-College immateriële hulpverlening aan oorlogsslachtoffers (neergelegd in het z.g. WAC - rapport.

In het Utrechts Nieuwsblad van 17 januari 1980 verscheen een bericht met als opschrift:

" VIER MILJOEN VOOR SLACHTOFFERS OORLOG ",

in welk bericht wordt medegedeeld, dat de regering 4 miljoen gulden per jaar extra uittrekt voor de opvang en begeleiding van oorlogsslachtoffers. Het geld is bedoeld om een aantal maatregelen ten behoeve van vervolgings- en verzetsslachtoffers mogelijk te maken op grond van de aanbevelingen ruim een jaar geleden door het WAC nader omschreven.

Vorenbedoeld bericht wordt beëindigt met de mededeling, dat vele verenigingen, comité's en particuliere werkgroepen van oud- verzetsdeelnemers of andere door de oorlog getroffen, op ' meer financiële steun kunnen rekenen '.

Wij vrezen dat deze mededelingen, zeker onder het vorenvermelde opschrift, verwarring zullen wekken bij vele B.P. -ers en uitkeringsgerechtigden krachtens de WUV.

Weliswaar komen deze vier miljoen aan de oorlogsslachtoffers ten goede, maar niet in een directe verhoging van hun uitkeringen. Het handelt hier om de uitvoering als door het WAC bedoeld (in hoofdzaak voor immateriële hulpverlening): het op gang brengen van het voor deze hulpverlening opgezette uitvoeringsorgaan, het " ICODO ". Ook de meer financiële steun zal na nauwkeurige afbakening van de werkzaamheden van de onderscheiden werkgroepen alleen mogen worden gebruikt om het eigen werk in de gedachtengang van het WAC te vervolmaken en te verbeteren.

De in het persbericht gegeven samenvatting van de bedoelde taakstelling is neergelegd in het " Regeringsstandpunt inzake de adviezen van het werk- en adviescollege immateriële hulpverlening aan oorlogsslachtoffers ".

Wij stellen ons voor dit regeringsstandpunt - in november '79 uitgebracht - dat in een viertal hoofdstukken de immateriële hulpverlening gestalte poogt te geven, nader voor u uiteen te zetten. Het is nu 35 jaar na de Tweede wereldoorlog, belagwekkende stof, dat onze aandacht moet hebben en wellicht ook ons tot een zekere medewerking daaraan zal brengen..

Geen te grote verwachtingen dus over de vier miljoen en de meer financiële steun!

Deze vier miljoen zullen gebruikt worden voor immateriële hulpverlening, zoals het WAC in haar rapportering bedoelt en waarvan de uitvoering nu ligt bij het " ICODO ".

Een en ander met een taakstelling volgens het " Regeringsstandpunt inzake de adviezen van het werk- en adviescollege immateriële hulpverlening aan oorlogsslachtoffers ".

Waar hier sprake is van ' oorlogsslachtoffers ' willen wij pogen de in het " regeringsstandpunt " ingenomen visie op de Buitengewoon Pensioengerechtigden (verzetsslachtoffers) en op hen, die krachtens de W.U.V. (vervolgd) aanspraken kunnen doen gelden, nader te belichten.

In HOOFDSTUK I, dat een inleiding over het regeringsstandpunt omvat wordt teruggegrepen op het Werk- en Adviescollege (W.A.C.), de aanbevelingen van dit college, de wijze waarop het regeringsstandpunt naar buiten gebracht zou worden en de algemene indruk over de W.A.C. adviezen.

In mei werd het W.A.C. ingesteld en kreeg tot taak de problemen rond de hulpverlening aan verzetsdeelnemers en door de bezetter vervolgd, te verkennen en te verdiepen. De achtergrond van deze taakstelling was gelegen in het feit, dat in kringen van de verschillende instellingen die bemoeienis hebben met de oorlogsslachtoffers, maar ook in politieke kringen, de overtuiging was gegroeid dat er een toenemende behoefte bestond aan medische en maatschappelijke begeleiding. Allerlei belangengroepen werden door het W.A.C. gehoord, ook wij als Sociale Commissie van de Expogó, enkelen zelfs meermalen. De conclusies uit al deze hoorzittingen, brachten het W.A.C. tot het standpunt aanbevelingen te moeten geven over een breed terrein van hulpverlening. De heldere en overzichtelijke weergave van deze aanbevelingen heeft het de regering vergemakkelijkt tot een oordeelsvorming te komen.

Reeds in juni 1978 werd besloten tot instelling van 'n " Informatie en Coördinatieorgaan voor de dienstverlening aan Oorlogsgetroffenen " (ICODO). Ook werd besloten tot de instelling van een Interdepartementale Werkgroep. Teneinde de opleiding voor consultatie aan hulpverleners en de basistraining van jonge therapeuten te bevorderen, is aan het Psycho-Analytisch Instituut te Amsterdam gevraagd een programma voor dit werk samen te stellen. Zulks met volle instemming vanuit de departementen van Volksgezondheid en Milieuhygiëne, en van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk! De regering zegt in haar oordeel over de werkwijze van het W.A.C. dat hierdoor een advies is tot stand gekomen van bijzondere waarde.

HOOFDSTUK II, handelt over de aanbevelingen aan het ICODO. In zekere zin mag het instellen van het Icodo als een voortzetting van het W.A.C. worden gezien, al zal de volle nadruk hier komen te liggen op het stimuleren van concrete maatregelen ten behoeve van de hulpverlening aan oorlogsgetroffenen. Het Icodo zal zelf geen hulpverleningsinstituut in procesmatige zin mogen worden, maar meer een coördinatie- en schakelpunt, een vraagbaak en katalysator! Ook is het de bedoeling het reeds eerder in het leven geroepen Informatie Centrum te doen samengaan met het Icodo.

De regering ziet dit Iodo als een zelfstandige en onafhankelijke stichting, die door een deskundige toerusting in staat moet worden gesteld tot het nemen van maatregelen, welke een goede hulpverlening kunnen beïnvleeden. De regering zal daartoe voor de komende jaren zodanige financiële middelen beschikbaar stellen dat het Iodo een staf van deskundigen kan aantrekken. Hierbij wordt gedacht aan een bemanning van 12 personen. Hoewel niet zelf betrokken bij de uitvoering van de hulpverlening, zal het Iodo wel een adviesfunctie kunnen vervullen, zowel aan de overheid als aan hulpverleningsorganisaties!

De regering wil zich niet begeven in een inhoudelijke beoordeling van de aanbevelingen van het W.A.C., maar meent dit aan het Iodo zelf te moeten overlaten. Wel wordt aan het Iodo gevraagd de werkzaamheden terzake zo spoedig mogelijk ter hand te willen nemen.

Tot het takenpakket van het Iodo behoren de voorlichting, verbetering van de hulpverlening (vrijwilligerswerk), deskundigheidsbevordering en het onderzoek. Met betrekking tot de voorlichting wordt gesteld, dat een doeltreffender aanpakken van de immateriële voorzieningen voor getroffen en vervolgd noopt tot het wekken van meer begrip voor hun problemen. Openheid en aandacht voor de ' late oorlogsgevolgen ' kan alsnog een helende werking hebben. Ook een bredere voorlichting aan de groepen, die de sociale structuren voor een belangrijk deel mede bepalen. Aan opiniemakers en hulpverleners zou specifieke voorlichting gegeven moeten worden. Ook een verduidelijking en correctie van de verkeerde beeldvorming van wettelijke regelingen en instanties, zal - naast de eigen verantwoordelijkheid - in samenwerking met Iodo nagestreeft kunnen worden. Wat de ' hulpverlening ' betreft werd door het W.A.C. geadviseerd tot een meer algemene behandeling van hulpverlening bij de behandeling van oorlogsgevolgen, hetgeen als een zekere doorbraak beschouwd mag worden in opvattingen en praktijken die tot dusverre golden. De regering is daarbij van oordeel, dat de hulpverlening aan oorlogsgetroffenen blijkbaar een afgesloten specialisatie is geworden en er een moeilijk te overbruggen afstand is ontstaan, die groter werd naarmate het verwijzingsproces naar de specifiek deskundigen meer automatisch in zijn werk ging. Zij is er zich van bewust dat een ombuiging naar deze algemene hulpverlening, zowel bij instellingen als bij individuele hulpverleners niet direct begrepen zal worden, en stelt dat deze vele barrières overwonnen moeten worden. Ook bij de oorlogsgetroffenen zelf en hun organisaties zal dit ombuigingsproces nagestreefd dienen te worden. Nieuwe hulpverleningsmogelijkheden zijn straks niet ondenkbaar!

Voorzover tussen hulpvragers en hulpverleners bemiddeld zal moeten worden stemt de regering in met het W.A.C. advies, deze bemiddelingsfunctie onder te brengen bij het Iodo. Juist bij deze bemiddelingsfunctie zal het Iodo knelpunten in het functioneren van de hulpverlening kunnen signaleren. In bescheiden mate wordt deze bemiddeling thans al ondernomen bij het Informatiecentrum. Het Iodo zal een stuwende rol tot het ontwikkelen van geregelde samenwerkingsverbanden

hebben te vervullen. In dit brede samenwerkingsbeleid dient tevens aandacht uit te gaan naar het leggen van werkrelaties tussen instellingen van maatsch. dienstverleningen enerzijds en van geestelijke gezondheidszorg anderzijds, evenals naar de werkrelaties tussen de specifieke instellingen onderling.

Vanwege haar gerichtheid op het brede veld van de hulpverlening zal het Iodo naar de mening van de regering enkele meer gerichte medische en therapeutische aanbevelingen tot haar taak moeten rekenen. Niet om de inhoudelijke werkzaamheden hiervoor te verrichten, maar wel voor het maken van de nodige studies, mede ter verbetering van de intake voor de verwijzing. Het gaat er tenslotte om, dat het Iodo zal moeten aangeven waar hiaten in de hulpverlening zich voordoen, waar beter gecoördineerd zal moeten worden en waar intensivering of verbetering van de hulpverlening noodzakelijk is.

De door het W.A.C. gegeven aanbeveling op het terrein van het ' Vrijwilligerswerk ' zal rechtstreeks tot de taak van het Iodo gerekend worden. Het gaat hier om de deskundigheidsbegeleiding van de bestuursleden van kleinere groeperingen van oorlogsgetroffenen als vrijwillige hulpverleners, inclusief het verstrekken van financiële hulp. Dit zal trouwens pas gestalte kunnen krijgen als het Iodo na een aanloopperiode zal zijn uitgegroeid tot een vertrouwensinstituut. Om deze processen te bevorderen zal het Iodo met velerlei organisaties in contact treden, ook met de Nationale Raad voor Maatschappelijk Welzijn.

Getracht zal zeker moeten worden de getroffen en zelf te mobiliseren, teneinde zo mogelijk tot een verwerking van ziekmakende ervaringen te komen. Deze eigen hulp zal geactiveerd moeten worden door de allernaaste omgeving van de patiënten, het gezin en de directe persoonlijke relaties. Hier wordt het terrein van de vrijwillige hulpverlening betreden!

De deskundigheidsbevordering sluit in eerste instantie nauw aan bij de reeds besproken voorlichting. Bij behoeften aan scholing, intervisie, supervisie enz. zal deze voorlichting geleidelijk aan het terrein betreden van bijscholing, scholing en training. Hier ligt een omvangrijke taak voor het Iodo!

Natuurlijk zal er oog moeten zijn voor reeds bestaande ontwikkelingen bij instellingen, die bemoeienis hebben met de deskundigheidsbevordering. Voor een bredere aanpak ook met instellingen, die ervaring hebben opgedaan bij hulpverlening aan slachtoffers van ander geweld. De coördinerende taak van het Iodo is hier fundamenteel en kan wellicht uit de beschikbare gelden worden gefinancierd. Bij specifieke onderzoeksprojecten kan een extra beroep gedaan worden op daarvoor bestemde fondsen.

Al met al hoopt de regering, dat door dit Iodo en haar werk een besef van grotere medeverantwoordelijkheid in de samenleving zich zal ontwikkelen.

In HOOFDSTUK III worden de aanbevelingen aan andere instellingen besproken. Het gaat hier om instellingen, welke reeds betrokken zijn bij de hulpverlening aan oorlogsslachtoffers, zowel bij het toekennen als bij het in de uitvoering toepassen van de wettelijke voorschriften. Voor ons zijn dat de Buitengewone Pensioenraad (B.P.R.) en de Uitkeringsraad (W.U.V.), alsmede de Stichting 1940 - 1945, de Stichting Pelita en het Joods Maatschappelijk Werk. De contacten van het W.A.C. met deze instellingen hebben tot de overtuiging geleid, dat op hun terrein van bemoeienissen met oorlogsslachtoffers nog verbeteringen in benadering en behandeling overwogen kunnen worden. Gedacht wordt ook aan organisaties van vrijwilligers, vrije beroepsbeoefenaren, enz. Verwacht mag worden dat een bij de problematiek betrokken instelling een aanbeveling, die op haar terrein ligt, ter harte zal nemen. Niet onmogelijk is het dat vanwege organisatorische, financiële of andere redenen bezwaren geuit zouden worden tegen het aanvaarden van nieuwe taken of werkwijzen. De regering acht het dienstig dat er ten aanzien van deze aanbevelingen aan andere instellingen tevens een instantie op de achtergrond wordt aangewezen, die de daadwerkelijke realisering op langere termijn blijft stimuleren. Zij ziet daarvoor in het Iodo het meest aangewezen orgaan.

Geproken wordt dan verder over de ' werkmethode bij aanvraagprocedures '. Uitgegaan moet daarbij worden niet alleen van de materiële hulpverlening, maar ook de immateriële zorg dient tegelijk aandacht te verkrijgen. Dit zal leiden tot een ruimere begeleiding van aanvragers en een daardoor verminderen van negatieve effecten en knelpunten bij betrokkenen. Opgemerkt wordt dat de Stichting Joods Maatschappelijk Werk reeds geheel in deze ruimere begeleiding voorziet. De regering blijft daarbij haar medewerking verlenen aan elk voorstel dat tot een verdere procedureversnelling bij aanvragen kan leiden, uiteraard binnen de grenzen van een verantwoorde wetstoepassing! Geconstateerd wordt dat de veelheid van bezwaarschriften belemmerend werkt op de afhandeling van de achterstand in de afwikkeling van aanvragen. Met betrekking tot de ' vrijwillershulp ' is door de hoorzittingen van het W.A.C. gebleken, dat talloze bestuurlijke en verenigingsactiviteiten, alsook die van sociale commissies, door vrijwilligers worden ondernomen voor individueel en groepen oorlogsgetroffenen. De regering acht het dienstig dit vrijwilligerswerk nog meer te stimuleren en is bereid - onder advies van het Iodo - concrete verzoeken om vrijwilligersondersteuning welwillend te bezien.

HOOFDSTUK IV, vraagt door zijn uitgebreidheid ook een betere beschouwing onzerzijds. Het gaat hierbij om de ' directe en indirecte aanbevelingen aan de regering '. Een standpuntbepaling dus gericht aan de overheid zelf, maar bedoeld om adviezen te verkrijgen over enkele door de overheid gesubsidieerde instellingen. Het zou onmiddellijke financiële gevolgen voor de overheid zelf kunnen hebben, indien zij de aanbevelingen terzake zou willen gaan uitvoeren. Zij wil daarom komen tot een financiële inhoudelijke beoordeling vooraf om duidelijkheid te scheppen juist over dit soort adviezen. De hierbij betrokken organisaties zullen zich intensief dienen te bezinnen over een

eventuele doelstellingsverruiming, over organisatorische maatregelen en andere gevolgen, voortkomende uit de onderscheidene aanbevelingen. Gedacht is aan de mogelijkheid de aanbevelingen toe te wijzen aan het meest betrokken departement; zijn er meerdere departementen bij betrokken dan wordt dit in de aanbevelingen vermeld.

Als eerste taakaanduiding voor de Ministeries wordt aanbevolen een betere voorlichting b.v. door brochures als voor de W.U.V. is geschied. Dit zou o.m. kunnen gelden op het terrein van de voorlichting over de Wet B.P. Over inhoud, vormgeving en verspreiding van de te ontwerpen brochures dient overleg plaats te vinden met uitvoerende instanties. De financiële lasten hiervan dienen ingepast te worden in het beleid van het departement C.R.M. De aanbeveling eventueel over te gaan tot het aanstellen van een 'vertrouwensarts' bij de Stichtingen in het kader van de W.U.V., mede om te voldoen aan de behoefte van belanghebbenden tot kennisneming van de hen betreffende medische gegevens, zal nog niet worden opgevolgd. De Staatssecretaris van C.R.M. heeft onlangs in de Tweede Kamer toegezegd hierover nader contact te willen opnemen met haar ambtgenoot van Volksgezondheid. Gebleken is dat de verruiming voor het doorgeven van medische gegevens aan belanghebbenden door Uitkeringsraad en Buitengewone Pensioenraad in het algemeen nog niet als bevredigend wordt ervaren.

In bestaande situaties als bij de Stichting 1940 - 1945 (daar bestaat reeds lang de functie van vertrouwensarts) kunnen deze functionarissen gehandhaafd blijven.

Inbouw van preventie ('voorzorg') als bewuste oriëntatie in de regelingen en in de hulpverlening wil de regering als aanbeveling gaarne onderschrijven. Ook zij is van mening dat de wettelijk voorgescreven procedures bij de materiële hulpverlening, alsmede de wijze waarop deze door ambtelijke instanties worden geconcretiseerd, de immateriële schade bij betrokkenen niet ongewild mag vergroten. Allen die belast zijn met de uitvoering van een zekere hulpverlening, zullen rekening moeten houden met de specifieke gevoeligheden van oorlogsgetroffenen. Hieraan zal het Ioco door zijn voorlichtende taak bijzondere aandacht moeten besteden!

Mocht het nodig blijken, dan zal gestreefd worden naar 'uitbreiding van bestaande hulpverleningsorganisaties en niet naar vorming van nieuwe instellingen'. Mochten bij grotere concentraties van cliënten mankrachtproblemen rijzen, dan zal ook de ontwikkeling van financiële normen per type organisatie bezien worden.

Een verdere inschakeling hierbij van het algemeen maatschappelijk werk is daarbij niet ondenkbaar, evenmin als van instituten op het terrein van de gezondheidszorg. Ook de geestelijke gezondheidszorg kan verbeterd worden, o.m. door een bijzondere op de oorlogsproblematiek gerichte bijscholing van de hulpverleners.

Het W.A.C. heeft in haar voorstellen mede aandacht gevraagd voor de z.g.n. tweede generatie kinderen die belast zijn met een overwerkt

oorlogsverleden van hun ouders. Als gevolg hiervan een emotioneel scheefgroeien met grote problemen. Zij werden op een zodanige wijze met oorlogsvoorstellingen van hun ouders geconfronteerd, dat deze voor hen als een echte werkelijkheid werden. Zij maakten zelf de oorlog niet mede en toch leeft deze zo sterk in hen voort, dat hun bestaan er in belangrijke mate door wordt beïnvloed. Bijna dagelijks is de oorlog in deze veelal jonge gezinnen tastbaar aanwezig. Toch zullen wij moeten oppassen dat deze groep niet door een bepaalde etikettering en patientisering in een isolement geraakt, zoals vaak met hun ouders reeds het geval is. Geen bijzondere maatregelen dus, maar een in principe op één lijn stellen met de behandeling van probleemgezinnen. Daartoe zijn thans in de velerlei vorming van hulpverlening zeker voldoende mogelijkheden aanwezig. We zal men van regeringszijde interdepartementaal de ontwikkelingen van de problemen van deze naoorlogse generatie blijven volgen.

In de W.U.V. regeling is een antihardheidsbepaling ingebouwd, waarvan nu wordt voorgesteld deze niet te hanteren. Het gaat hier om toewijzing van voorzieningen aan de na-oorlogse generatie. De regering is van mening dat bij de voor een ieder openstaande algemene voorzieningen een specifieke regeling als voor de W.U.V. overbodig is te achten, zeker voor hen die de oorlog niet meemaakten.

Met betrekking op het CENTRUM 45 aanvaardt de regering de opvatting van het W.A.C., dat dit Centrum '45 op grond van zijn specifieke deskundigheid en ervaring bij de hulpverlening aan oorlogsgetroffenen een voortrekkers functie heeft te vervullen. Wel is men van mening dat Centrum '45 meer dan tot dusverre in de onderzoeksfeer zich zal moeten ontplooiën, opdat de aanpassing van hulpverlening aan oorlogsgetroffenen op basis van nieuwe inzichten tijdig kan plaats vinden. In de toekomstige nieuwe vormgeving van Centrum '45 zal in nader overleg met het centrum en andere betrokkenen aandacht moeten worden besteed aan mogelijkheden tot functieuitbreiding, hetgeen wellicht meer mankracht zal vragen. Dit nader overleg zal ook gaan over mogelijk daaruit voortvloeiende financiële consequenties.

In de aanbevelingen voor de Stichting Pelita (Indische vervolgd) komt ook hier tot uiting, dat uitbreiding van het bestaande apparaat voor rapportage voor de diverse regelingen aanvaard kan worden, doch geen vorming van nieuwe instellingen. Uitbreiding ook van bestaande hulpverleningsorganisaties en ook hier geen vorming van nieuwe instellingen.

Voor hen die als Indisch vervolgd tot W.U.V.-aanvragen overgaan, wordt verwacht dat de Stichting " Pelita " straks een ruimere begeleiding zal kunnen bieden, mede door een duidelijke afbakening van de uitgroei van deze Stichting. Bij aanvragers om hulp is vaak een opvallende problematiek aanwezig, welke vraagt om een duidelijke klankbordfunctie en om hulp in de verwijzingsfeer. De thans door de regering verantwoord geachte definitieve verruiming van de Stichting " Pelita " zal geleidelijk vaste vorm kunnen krijgen vanuit de

experimentele fase, die in dit jaar ten aanzien van de rapportage buitendienst en de functionering van het centrale bureau hebben plaats gevonden.

Van bijzonder belang acht de regering een mogelijke concentratie van de W.U.V.- rapportage en begeleidingsdiensten van de drie basisstichtingen, t.w. de Stichting 1940 - 1945, de Stichting Pelita en het Joods Maatschappelijk Werk. Besturen, directies en medewerkers van deze stichtingen zullen dit onderwerp in beraad moeten nemen en trachten terzake een gemeenschappelijk beleid uit te stippelen. Meer in algemene zin meent de regering dat voor de Stichting " Pelita " tenslotte ook taken weggelegd zijn met betrekking tot een bredere behartiging en bekendmaking van de Indische vervolgingsproblematiek. Talloze vervolgingssslachtoffers uit Indische kring zijn verbitterd over het gebrek aan erkenning in ons land!

De aanbeveling voor de Stichting 1940 - 1945 hebben vrijwel dezelfde inhoud als eerder geschetst voor de Stichting " Pelita ". De regering vertrouwt er op dat de Stichting 1940 - 1945 voldoende spankracht heeft en weet dat deze Stichting de laatste jaren gezocht heeft naar een nieuw evenwicht tussen oude (uitvoering Wet Buitengewoon Pensioen) en nieuwe (W.U.V.- werkzaamheden) taken. Ook werden daar bestuursvernieuwingen doorgevoerd. Een mogelijke uitbreiding van de W.U.V.- begeleidingstaken, kan de regering in de aanbevelingen gemakkelijk onderschrijven, omdat het hoofdbestuur van de Stichting 1940 - 1945 zich al positief in deze richting heeft uitgesproken. Enkele andere adviezen behelzen nieuwe taken en vragen heroriëntatie op sommige punten en een aantal organisatorische veranderingen. Bestuur en directie van de Stichting 1940 - 1945 zullen zich daar zelf over hebben uit te spreken. De regering staat daarbij positief tegenover de aanbeveling van een zekere uitgroei van de Stichting 1940 - 1945 op het terrein van de immateriële begeleiding van de W.U.V.- aanvragers. Een ruimere aanvraagbegeleiding is ook hier op zijn plaats. Een daartoe noodzakelijke voorlopige uitbreiding met drie medewerkers wil de regering in principe toestaan.

Een zekere vernieuwing van de traditionele taak van de Stichting 1940 - 1945 wordt onderschreven, o.m. rapportage en begeleiding van B.P. aanvragen doen verrichten door afzonderlijke krachten, taakbepaling en taakzuivering van het maatschappelijk werk (mogelijke inbouw van contactbezoeken in vrijwilligerswerk), een gefaseerde uitbreiding van de staf maatschappelijk werk en inschakeling van praktijkbegeleiders.

Voor dit alles ziet de regering gaarne een weloverwogen en gefaseerd plan van de Stichting 1940 - 1945 tegemoet.

Voor de inbreng van meer vrijwilligerswerk bij de Stichting 1940 - 1945 acht de regering een meer concreet en gedetailleerd plan noodzakelijk.

De W.A.C. heeft zich ook bezig gehouden met aanbevelingen over de hulpverlening in het buitenland. Overweging van betaalbaarstelling van maatschappelijke hulpverlening op medische indicatie, extra begeleiding van W.U.V.-aanvragers, uitwisseling van deskundigheid en eventuele aanstelling van een speciale functionaris bij het Iodo. Rekening zal daarbij moeten worden gehouden met het geldende buitenlandse hulpverleningspatroon, al kan toetsing aan de hulpverlening binnenlands enige overeenkomst opleveren.

Het bedrijven van maatschappelijk werk op vreemde bodem, merendeels

ten behoeve van de daar te lande tot de eigen staatsburgers behorende personen, is binnen de internationale verhoudingen niet acceptabel.

De regering wil daarom een afwachtende houding aannemen ten aanzien van de ontwikkeling in deze.

Voorgesteld wordt nog het ICODO en wettelijke status te geven, van belang met het oog op de erkenning van wensen en gevoelens van de groeperingen van oorlogsgetroffenen. Bestuur en staf van het Icode zullen gezag en vertrouwen vanuit eigen functioneren dienen te verwerven.

Uit het voorgaande zal het duidelijk zijn dat de tendens van het regeringsstandpunt op grond van de W.A.C. aanbevelingen zich beweegt in de richting van meer begeleiding en vooral immateriële hulpverlening. De regering hoopt dan ook dat het jaar 1980, waarin op grote schaal het einde van de verschrikkingen uit de jaren 1940 - '45 herdacht is, een nieuwe stimulans zal brengen juist op het terrein van de immateriële hulp aan oorlogsgetroffenen.

De regering heeft de met betrekking tot het regeringsstandpunt over de door het W.A.C. gegeven aanbevelingen in een uitvoerige bijlage nog eens kort samengevat. Zij heeft daarbij duidelijk aangegeven met welke aanbevelingen zij accoord kan gaan, met welke niet en waar zij terzake een afwachtende houding wil aannemen.

Het zal u duidelijk zijn dat bij alles wat wij over dit regeringsstandpunt hebben geschreven praktisch nimmer sprake was van verhoging van uitkeringen; wel van meer begeleiding en meer immateriële hulp. Wij hopen dat u het met ons eens kunt zijn terecht de vinger te hebben gelegd op het verwarrende persbericht: " VIER MILJOEN VOOR SLACHTOFFERS OORLOG ". Maar al te gauw wordt bij een dusdanig bericht verwacht dat er materiëel weer wat verdeeld gaat worden, hetgeen dus niet het geval is. Dat wil niet zeggen dat wij niet erkentelijk zijn voor de in het regeringsstandpunt neergelegde goede bedoelingen welke langs indirecte weg voor vele oorlogsgetroffenen toch van grote betekenis kan zijn.

- Overgenomen (met toestemming - daarvoor onze dank;
ook voor de voortreffelijke samenvatting)
uit vier nummers van " Aantreden " -

Redactie.

WINKLER PRINS ENCYCLOPEDIA
VAN DE
TWEDE WERELDOORLOG

Voor mij ligt het tweede deel van " Winkler Prins Encyclopedie van de Tweede Wereldoorlog ".

Op het schutblad een motto. Een paar regels uit een gedicht van Chris Geel. Deze regels:

Want wie de oorlog kent,
leeft met de oorlog voort,
de honger toen is nu.

Een indringend motto. Het verhaalt hoe intens de oorlog heeft ingevreten in het bestaan van allen die de oorlog hebben meegemaakt. Het verhaalt dat die oorlog nog steeds als pijn, als dreiging, als gevaar aanwezig is.

Wie geen oorlog wil, moet oorlog kennen, zijn achtergronden, zijn gevolgen.

Die kennis kan men vinden in deze encyclopedie. Zij geeft al naar men wenst antwoord op exacte vragen, achtergrond informatie over het hoe en waarom van de oorlog ' klimaatbeschrijvingen ', zich uitstreckende van de heersende mentaliteit voor, tijdens en na de oorlog tot aan de dagelijkse beslommeringen die de oorlog voor iedereen met zich meebracht, en een uitputtende literatuurverwijzing voor ieder die over een bepaald aspect van de oorlog meer wil weten.

Hiervan een paar, ons aansprekende voorbeelden. Onder de titel " Nacht - und - Nebel - Häftlinge " in een halve kolom een precieze weergave van de wezenlijke strekking van de " Keitel - Erlass ", de dodelijke uitwerking daarvan: Natzweiler .

Dan deze tekst onder de titel:

K.Z. - SYNDROOM: (K.Z. is Duitse afkorting van Konzentrationslager), beter genoemd postconcentratiekamp - syndroom, benaming voor een complex en een proces van pathologische gevolgstoestanden van extreme lichamelijke en psychische belasting, speciaal de zgn. concentratiekampbelasting. Het syndroom is uiting van het onvermogen om een doeltreffende aanpassing aan het verdere bestaan te realiseren, zulks als gevolg van psychische en/of lichamelijke beschadiging (traumatisering). Zie voorts " Postconcentratiekampsyndroom ".

Even kort weergegeven wat het begrip " K.Z. - syndroom " inhoudt. Maar verder op onder de titel " Postconcentratiekamp - syndroom " volgt dan een hele pagina gewijd aan dit syndroom. Daarbij een uitvoerige literatuurlijst voor hen, die daarover meer kennis willen verwerven.

Van die hele pagina tekst mogen wij wel een - ons zeker zéér aansprekende - passage citeren.

Deze:

" Het postconcentratiekampsyndroom is een chronische ziekte, die therapeutisch weinig te beïnvloeden is. Naast de behandeling van

de organische afwijkingen dient de behandeling te bestaan uit het materieel veilig stellen van de toekomst voor deze patiënten; daarnaast is het van veel belang dat ze begrip ontmoeten voor de door-gemaakte ellende. Het laatste kunnen ze (bijna) alleen van artsen met eigen kampervaring verwachten ".

Bijna drie pagina's zijn gewijd aan het onderwerp " Onderscheidingen ". Onderscheidingen verleent in vrijwel alle landen aan hen die als militair, verzetsstrijder, of anderszins een bijdrage voor de oorlogsvoering hebben gegeven.

Voor Nederland staan daar onder meer vermeld:

de Militaire Willemsorde
de Bronzen Leeuw
de Verzetsster Oost-Azië
het Mobilisatie-Oorlogskruis

en dan vinden wij óók nog vermeld het:

N.N. Herdenkingskruis,

ontworpen in 1976 voor overlevenden uit het beruchte ' Nacht - und - Nebel ' kamp Natzweiler.

Waarmee wij maar zeggen willen: Bent u reeds in het bezit van dit tweede deel? Zo niet, schaft het dan spoedig aan. Een boekwerk dat u moet bezitten.

Nico Wijnen.

DE LITERAIRE GETUIGE

" De ware getuigenis zal zich evenals het goede lezen, actief betonen en zich in daden willen onthullen ".

- S. Dresden: De literaire getuige -

Ditmaal aandacht voor een drietal boeken.
De indringende roman " Ik heb geen naam "; Dagmar Hilarová vertelde het verhaal, Miep Diekman schreef het.
Het egodocument " Trompettist in Auschwitz ", " Herinneringen van Lex van Weren ", Dick Walda stelde ze te boek.
De studie van Bob de Graaf en Lidwien Marcus: " Kinderwagens en Korsetten ", een zeer belangrijk hoofdstuk uit de geschiedenis van het verzet, eindelijk, 35 jaar na de oorlog geschreven.

Nico Wijnen.

BOEKWEERGAVE

Dagmar Hilarová/Miep Diekman: " Ik heb geen naam ".
(Uitgeverij: Leopold - Den Haag)

Miep Diekman. Staatsprijs jeugdliteratuur. Gouden griffels. In binnen - en buitenland x - y - z - prijzen voor jeugdliteratuur, maar ook voor haar romans voor jong volwassenen.

Zoals dit boek: " Ik heb geen naam ". Wellicht de meest indringende roman in de serie die zij tot nu toe schreef. Het onderwerp is er dan ook naar.

Dagmar Hilarová vertelde haar verhaal. Miep Diekmann schreef het op. Maanden en maanden lang is zij er mee bezig geweest, stukje voor beetje het verhaal uit Dagmar Hilarová krijgende. Alleen daarom guld opbrengend omdat dit verhaal gescheven moest worden. Het verhaal van Dagmar Hilarová.

" Haar verjaardag toen ze 15 werd was een oproep; ze moest zich melden bij de Duitse bezetters voor transport, want ze had een Joodse moeder. En de Duitse regering had een zeer zakelijk plan uitgedacht om alle Joden uit te roeien. Dat plan hield geen rekening met de eerste grote liefde van het meisje voor Bubi, die net als zij in Praag woonde. En het meisje zelf hield er geen rekening mee dat ze in de onbegrijpelijke, onmenselijke toestand in het kamp Teresin (Theresiënstadt) haar nieuwe grote liefde zou ontmoeten - Jiri.

Misschien was het haar sterke liefde waardoor ze het allemaal kon overleven. Maar 't moeilijkste moment in haar bestaan moest nog komen - toen na de bevrijding in 1945 de sterke vrolijke Bubi en Jiri, het menselijk wrak op dezelfde dag aanbelden aan haar huis in Praag ".

Het verhaal vertellen, deed Dagmar Hilarová pijn. Pijn leed Miep Diekman bij het opschrijven van dit verhaal. Pijn doet het om het te lezen. Maar geschreven moest het worden. Omdat óók dit leed geleden in de jaren van vervolging eindelijk stem zou krijgen.

FRAGMENT UIT HET BOEK: " IK HEB GEEN NAAM ".

Op een dag ontdekten de Duitsers dat J.W. knap in portretten is. Die gave probeerden ze zoveel mogelijk uit te buiten. Want ze wilden voor later een herinnering hebben aan de tijd, waarin ze heersers waren over leven en dood en hun beruchte uniformen droegen. Daarom kreeg J.W. het bevel portretten te gaan maken. Niet aan de hand van een kiekje of zo. Nee, de heren zaten in levende lijve model. Dat was de moeilijkste en zwaarste opgaaf voor J.W. Hij was bang dat zijn hand zou beven, of dat zijn opdrachtgever niet tevreden zou zijn. Maar weigeren kon hij niet.

Als eerste moest hij Rahm, de kampcommandant in hoogst eigen persoon portretteren. Zijn werk viel in de smaak en in geen tijd kwam de hele

kamleiding poseren.

J.W.'s vrouw was er kapot van.

Op een dag kwam Heindel, de meest gevreesde SS-er, naar hem toe. Wijdbeens monsterde hij de schilderijen aan de muur, allemaal neutrale voorstellingen met vredige onderwerpen.

"Je kunt er wat van, Jood", merkte hij grijnzend op en ging voor de schilder staan. Onverwacht hief hij de zweep in zijn hand op. Met het dunne eind raakte hij lichtjes de kin van de schilder. "Nu ga je mij schilderen"! Met de zweep duwde hij de kin van J.W. wat op, steeds hoger en hoger. Het hoofd van de schilder bleef krampachtig achterover gebogen. "Voortaan zijn wij vaker samen, begrepen? Je zou het ... samenwerking kunnen noemen".

Heindel zweeg, maar al die tijd hield hij het hoofd van de schilder met zijn zweep in bedwang. Zijn stem was net zo slijmerig als zijn glimlach.

"Ik heb me degelijk over je laten informeren, nu ik voor je poseren ga. Ik weet dat je vrouw laatst een miskraam heeft gehad en dat je een mooie dochter hebt. En ook een zoon, Heinrich, hè? Een mooie, oud-germaanse naam. Je hebt smaak! Zo te zien zullen we het goed met elkaar kunnen vinden. Ik ga je zelfs voor je werk belonen. Als je je best doet, kan ik je garanderen dat jouw gezin bij elkaar blijft. Dat moet je toch wel wat waard zijn, nietwaar?"

Na deze woorden trok hij onverwachts de zweep terug. Het hoofd, waar hij het woord tot richtte, schommelde wat, maar bleef toch recht op de hals zitten. De schilder wankelde even, maar de SS-er hield het er waarschijnlijk op voor een buiging en tevreden met zichzelf ging hij weg. In de deuropening draaide hij zich nog even om en zei afgebeten: "Morgen beginnen. Zorg dat je klaar bent".

Wat er toen volgde, leek een boze droom voor J.W. Hij at niets, sliep niet, hij werkte alleen maar. Elke gezichtstrek van zijn wrede model kende hij van buiten en hij ontdekte daarin diens ziel. Hij schilderde de satan en voelde dat het zijn meesterwerk zou worden. Daardoor drong hij door tot de kern van de hel, tot de essentie van het kwaad. Onder het masker - dat hij niet weg durfde laten - onthulde hij de gedrochtelijkheid van het kwaad. Hij schilderde met zijn eigen bloed en daarom schilderde hij eerlijk.

Hij schilderde het duurste schilderij van de wereld.

Heindel was met zijn portréthoogst tevreden.

Verrukt draaide hij rond de scildersezel, bekeek zichzelf van alle kanten en op zijn gezicht verscheen een uitdrukking van opperste verwoering.

Kijk, kijk! De Narcissus van de twintigste eeuw!

Toen het schilderij afgehaald was, zat de meester lang voor de kale ezel en staarde in het niets, alsof hij de duivel zelf tartte.

Kort daarna kreeg hij zijn beloofde beloning. Zijn zoon Heinrich werd met het eerstvolgende transport weggevoerd.

BOEKWEERGAVE

Dick Walda: " Trompettist in Auschwitz: Heinneringen
van Lex van Weren".

(Elsevier - Amsterdam)

Aan de annonce van dit boek ontlene wij de volgende gegevens:

In de jaren vijftig en zestig verwierf Lex van Weren grote populariteit met zijn optreden voor radio en de toen nog in opkomst zijnde televisie. Wegens zijn grote verdienste voor de Nederlandse lichte muziek was hij een van de eersten die van de Stichting Conamus een gouden harp ontving.

Minder bekend is Lex van Weren als trompettist in het vernietigingskamp Auschwitz. Na jaren lang zwijgen, heeft Dick Walda hem weten over te halen zijn ongelofelijke geschiedenis te vertellen. Zijn verhaal bewijst dat de werkelijkheid de verbeelding verre kan overtreffen.

Een " egodocument " dus. Ja, zeker. Subjectief als alle egodocumenten. Ja zeker. Maar leg al die egodocumenten eens naast elkaar en zie hoeveel " objectieve gegevens " daar uit elkaar volkomen dekken. En de " subjectieve gegevens " vullen elkaar aan, maken het beeld compleet.

Vandaar dat egodocumenten voor een juist geschiedenisbeeld zo belangrijk zijn.

En zeker gaat dit op voor de herinneringen, die Lex van Weren te boek heeft laten stellen. De terughoudendheid waarmee hij alles vertelt; om het eens paradoxaal uit te drukken; geven bovendien deze herinneringen haar eigen specifieke waarde.

FRAGMENT UIT HET BOEK: " TROMPETTIST IN AUSCHWITZ
HERINNERINGEN VAN LEX VAN WEREN "

Bij het verlaten van het kamp namen ze ons alles af. Zo raakte mijn vriend zijn saxofoon kwijt, die in een speciaal koffertje zat. Dat viel te veel op. Mijn kornet, die aan een riem op mijn buik bengelde, kon ik gelukkig mee smokkellen. Eerst moesten we een dag lopen en daarna gingen we weer in veewagons.

In die tijd heerste er een complete chaos wat betreft de organisatie van af te voeren gevangenen. Tienduizenden gevangenen liepen in hun streepjeskleding dagenlang alle richtingen uit. Langs talloze wegen, dorpen en steden van Duitsland. En nu maar roepen:

" Wir haben es nicht gewusst "!

Vijf dagen en nachten in de veewagons zonder eten of drinken. Er werd onder elkaar gevochten om leefruimte. In ons ploegje zat de bokser Leen Sanders, die ons hielp. Als speciale bescherming werd er voor mij - ik kon als trompettist misschien in een ander kamp waardevol voor hen blijken te zijn - van dekens een soort hangmat gemaakt. Zo had ik een goed overzicht op hetgeen zich in de wagon afspeelde.

Soms stonden we urenlang stil vanwege bombardementen. Uiteindelijk kwamen wij in het concentratiekamp Dachau terecht. Het was een afschuwelijk transport geweest. Op de tien mensen stierven er onderweg zeven tot acht. De lijken werden in de trein zoveel mogelijk in een hoek geschoven. Vijf dagen en nachten met al die lijken in een trein zonder eten of drinken ...

In Dachau vond het gebruikelijke ritueel plaats: uitkleden, ontluisen, hoofd kaal scheren, inschrijven. In het badhuis probeerde men mijn kornet af te pakken, maar het is me toch gelukt om dat trompetje bij me te houden. We kregen nieuwe kampkleding: een kostuum waarop van voren en van achteren rode banen waren genaaid. En we kregen een nieuw nummer, de Auschwitz-nummers telden daar niet. Ik kreeg nummer 139481.

Daarna kwamen we in een barak terecht. Direct bij het binnenkomen zei iemand: " Aaah ... Musiker "! Ik werd er meteen uitgehaald. Ik was helemaal op, zowel geestelijk als lichamelijk. Ik ben een paar dagen en nachten achtereen bewusteloos geweest. Direct nadat ik bij kennis was gekomen moest ik spelen. En dat lukte!

BOEKWEERGAVE.

Bob de Graaff/Lidwien Marcus: " Kinderwagens en korsetten "
(Uitgeverij: Bert Bakker - Amsterdam)

KINDERWAGENS EN KORSETTEN. Het zijn de attributen, waarop men meermalen stuit, als men op zoek is naar de geschiedenis van vrouwen in het Nederlands verzet tussen 1940 en 1945. Onder in de kinderwagens lagen de wapens; in korsetten werden bonkaarten e.d. voor onderduikers vervoerd door meisjes en vrouwen, die er met deze bagage uitzagen als zwangere vrouwen. Meer dan eens heeft een Duitse soldaat zo'n aanstaande moeder nog hoffelijk geholpen in haar benarde positie bij het in- en uitstappen van trein en bus, niet wetend dat ook " zij " terrorist was.

Bovenstaand beeld is een directe typering van de mogelijkheden, die vrouwen in het verzet hadden. De auteurs beschrijven in dit boek de sociale achtergrond van Nederlandse vrouwen in het verzet; de specifieke voordelen en belemmeringen die zij hadden bij het uitoefenen ervan.

Wie deze vrouwen waren, wat hun drijfveren waren en wat hun tot het plegen van verzet in staat stelde wordt in deze studie beantwoord.

Het eerste hoofdstuk van deze studie behandelt de theoretische en methodische aspecten van dit onderzoek. In het tweede hoofdstuk wordt de rol van de vrouwen in het verzet in het algemeen beschreven. Vervolgens komt in het derde hoofdstuk hun sociale achtergrond ter

sprake. Tevens worden in het tweede- en derde hoofdstuk de rol van de vrouwen in het verzet en de aard van hun verzetswerk behandeld. In het vierde hoofdstuk wordt ingegaan op de afzonderlijke soorten verzet en de rol van vrouwen daarin. Daarnaast wordt bekeken welke factoren de deelname van vrouwen aan een bepaalde verzetsactiviteit hebben bevorderd. En tenslotte volgen de conclusies. Een reeks tabellen met cijfermatige gegevens illustreren als ware het gestelde in deze studie.

Een knappe studie waarvan kennisname voor een ieder interessant is. Voor hen die zich bezig houden met de geschiedenis van het verzet een moeten.

FRAGMENT UIT DE STUDIE VAN BOB DE GRAAF/LIDWIEN MARCUS:

" KINDERWAGENS EN KORSETTEN "

Bij het verzetswerk stonden vrouwen minder onder verdenking dan mannen. Kinderwagens en korsetten - niet voor niets de titel van dit boek - verschaften vrouwen een prima dekmantel. Niet alleen bonkaarten, ook revolvers werden in korsetten vervoerd. In kinderwagens werden wapens en munitie, bonkaarten en andere documenten vervoerd met het kind, soms speciaal voor dit doel " geleend ", er boven op. Zo schreef een vrouw over het ... " wegbrengen van brieven en ander zeer gevaarlijk materiaal b.v. tussen de luiers van mijn babydochter in de kinderwagen ". Ook illegale bladen werden op een dergelijke wijze vervoerd:

" Van een bepaald adres kregen wij ook hele pakken met Trouw, Vrij Nederland, e.d.; die dan door mijn man weer verder werden gedistribueerd.

Natuurlijk moesten ze zo snel mogelijk het huis weer uit, en als er voor mijn man teveel gevaar was, bracht ik ze zoveel mogelijk weg. Dat ging zo. Onze oudste was toen al in de wandelwagen. Die hadden destijds een voetenzak, die tot het middel kwam, en waardoor het kleintje warm bleef. In die zak nu, ging dan een bundel bladen. Ik wandelde er rustig mee, ging ergens op visite, en binnenshuis werd de zaak afgedragen. Nooit ben ik aangehouden. Het zag er onschuldig uit en ging, gelukkig, altijd goed ".

Zelfs kinderen werden bij zulk vervoer ingeschakeld. Een moeder van vier kinderen van wie de jongste in 1936 geboren was, werd gevraagd nummers van het blad Je Maintiendrai te vervoeren.

" Een mocht ik zelf houden en de rest moest naar een dame in de Amazonestraat (tante Annie). Ik stopte ze in de poppenwagen van mijn jongste dochter en de eerste driemaal gingen we er samen heen.

Daarna ging ze alleen."